

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

**A funkciómegoszlásról,
különös tekintettel a vádlói és a bírói feladatok elkülönüléséről**

Szerző:

Dr. Mezőlaki Erik

2014. augusztus 24.

1. A funkciómegoszlás mint büntetőeljárás alapelve kialakulása

Büntetőeljárás alatt a büntetőjogi felelősségre vonás törvényes rendjét értjük, vagyis a törvény által feljogosított hatóságok és más személyek cselekményeinek sorát, amelyek arra irányulnak, hogy a hatóságok megállapítsák történt-e bűncselekmény, ki az elkövetője, és hogy a büntető anyagi jogot alkalmazzák.¹ A büntetőeljárás révén valósul meg a büntető igazságszolgáltatás.

A büntetőeljárás alapelvei olyan, az egész eljáráson végighúzódó elvi tételek, amelyek kifejezik a büntetőeljárás sajátosságait, meghatározzák az eljárás rendszerét, a hatóságoknak és az eljárás résztvevőinek joghelyzetét, az eljárási cselekmények általános rendjét, a büntetőeljárás lefolytatásának és a büntetőjogi felelősség eldöntésének alapvető szabályait.²

Az alapelvek közé tartozik az eljárási feladatok megoszlásának az elve (a kontradiktórium elve), amely a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban „Be.”) I. Fejezetében, az „Alapvető rendelkezések” között mint norma jelenik meg.

Ahhoz, hogy ezen alapelv lényegét megérthessük, mindenképpen foglalkoznunk kell a történeti kialakulásával.

A büntetőeljárásnak a jogelvek által meghatározott felépítése a büntetőeljárás rendszerét képezi. Ezt a rendszert a benne érvényesülő szervezeti és működési elvek határozzák meg. Ezek közül is kiemelkedik az eljárási feladatok megoszlásának elve az eljárás alanyai között, továbbá alapvetően meghatározóak az alanyokat megillető jogosultságok, kötelezettségek és az eljárás szakaszokra történő felosztása, és az egyes szakaszok egymáshoz való viszonya.

¹ Király Tibor: Büntetőeljárás jog, Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 13. o.

² Cséka Ervin - Fantoly Zsanett - Károlyi Judit - Lőrinczy György - Vida Mihály: A büntetőeljárás jog alapvonalai I., Bába Kiadó, Szeged, 2006. 47. o.

A jogfejlődés során a büntetőeljárás rendszereknek három formája alakult ki; legelőször az akkuzatórius (vádeltű vagy angolszász típusú), majd az inkvizitórius (nyomozóeltű vagy kontinentális) és végül a komplex (vegyes) rendszer.³

Az akkuzatórius rendszer történeti gyökerei az ókori Görögországba, az ókori Rómába és az újkori Angliába nyúlnak vissza. Az eljárás célja a „jogi” igazság feltárása volt, vagyis az, hogy jogi keretek között mi állapítható meg. Az eljárás a sértett kezdeményezésére indult meg, és a sértett volt az ügy ura, aki a vádat bármikor elejthette indokolás nélkül. Jellemezte továbbá a nyilvánosság, a szóbeliség, a közvetlenség, az ártatlanság védelme és egy szabad(abb) bizonyítási rendszer, amelyben a bíróság döntötte el, hogy milyen bizonyítás eszközöket és milyen módon vizsgál. Ebben a rendszerben a terhelt az eljárás alanya, aki perbeli jogokkal rendelkezik. Az eljárási feladatok megoszlanak, a vád, a védelem és az ítékezés funkciója személyileg is elkülönül. A bíró feladata a jogvita eldöntése, s ennek megfelelően a szerepe passzív, arról kell gondoskodnia, hogy a vád és a védelem alanyai betartsák a bizonyítás formai szabályait, egyébként a bizonyítás a felek dolga.

Az inkvizitórius rendszer gyökerei a középkori német és francia jogban, a kánonjogban, valamint az abszolút monarchiák jogában mutatkozik meg leginkább. Az eljárás célja az objektív igazság feltárása volt. Jellemzői a titkosság, az írásbeliség, a közvetlenség hiánya, a bűnösség védelme, az, hogy a terhelt nem az alanya, hanem csak a tárgya az eljárásnak, akinek nincsenek perbeli jogai. Az eljárás ex officio, azaz hivatalból indul meg, amelyben az előkészítő szakasz bír döntő jelentőséggel, s a bírósági szakasz csak „álper”. A bizonyítási rendszer kötött. A bíró aktívan részt vesz az eljárásban, az eljárás irányát, módját ő határozza meg. Az eljárásban nincsenek eljárásjogi értelemben vett felek, a funkciómegosztás nem érvényesül, az eljáró hatóság egyesíti a vád (a bűnüldözés), a védelem és az ítékezés funkcióit.⁴

³ Fantoly Zsanett - Gácsi Anett Erzsébet: Eljárási büntetőjog Statikus rész, Iurisperitus Bt., Szeged, 2013, 51. o.

⁴ Fantoly Zsanett: A büntető eljárási (tárgyalási) rendszerek és a büntetőeljárás korszerűsítése, Acta Juridica et Politica, Szeged, 2008, 134-136. o.

A vegyes büntetőeljárás rendszer az inkvizitórius és az akkuzatórius rendszerek egyesítéséből alakult ki. Történetileg az első ilyen jellegű kódex az 1808. évi francia Code de Procedure Penal. Magyarországon az 1896. évi XXXIII. tc.-től kezdődően valamennyi eljárás kódex a vegyes rendszert alkalmazta. Ebben a rendszerben az eljárás célja az anyagi igazságnak jogi keretek között való feltárása. A nyomozati szakaszra célszerűségi szempontok alapján inkább az inkvizitórius, a tárgyalási szakaszra pedig a fokozott jogvédelem biztosítása érdekében alapvetően az akkuzatórius elemek a jellemzőek. Az eljárási funkciók elkülönülnek, de a bíróság illetve az ügyész is ellát bizonyos védelmi funkciókat (ez az ún. materiális védelem). Az alapelvek az egyes eljárási szakaszokban eltérő súllyal érvényesülnek, a nyomozati szakaszra a titkosság és az írásbeliség a jellemző, míg a tárgyalási szakaszra a nyilvánosság, a szóbeliség, a közvetlenség. Az ártatlanság védelme és a védelemhez való jog az egész eljárásban irányadó. Főszabály a hivatalbóli eljárás, de szerepet kap a terhelt rendelkezési joga is. A bizonyítási rendszer szabad(abb), azonban léteznek bizonyítási tilalmak és módszerbeli kötöttségek. A terhelt ügyféli minőségben az eljárás alanya, de a jogai a nyomozás során korlátozottak. A bíróság nem teljesen passzív.⁵

A büntetőeljárás alapelvei az akkuzatórius rendszerhez kapcsolódóan jelentek meg. Eleinte csak mint társadalmi - politikai elvárások a XVIII. század második felében a francia felvilágosult gondolkodók munkásságaiban, majd jogi normaként elsőként az 1808. évi napóleoni büntetőeljárás kódexben. Magyarországon a reformkorban indult el az alapelvek jogi-politikai követelményként való megjelenése, és az 1843. évi büntetőjogi törvényjavaslat már tartalmazott alapelveket. A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. tc. (Bp.) mint az első eljárási kódexünk megvalósította az ún. vegyes rendszer legalapvetőbb követelményeit, így a rendszere, intézményei, rendelkezései már előzetesen elfogadott alapelveken nyugodtak csakúgy, mint valamennyi későbbi eljárás kódexünk.⁶ A Bp. az alapelveket ugyanakkor elsősorban nem *expressis verbis* nevezte meg, hanem főleg egyes rendelkezéseiből lehetett azokat levezetni, s így volt ez a kontradiktórium elvével is.

⁵ Fantoly: i.m. 136-137. o.

⁶ Fantoly - Gácsi: i.m. 52. o.

A hatályos Be. I. Fejezete ehhez képest az „Alapvető rendelkezések” körében tíz ún. működési (vagyis a bűnüldözési, igazságszolgáltatási tevékenység végzésének feltételeit, alapvető feladatait, eszközeit és módjait meghatározó⁷) alapelvet sorol fel, köztük rögtön elsőként az eljárási feladatok megoszlásának az elvét.

2. A kontradiktórius eljárás nemzetközi jogi és alkotmányos alapjai

A funkciómegoszlás elve szorosan kapcsolódik az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett az emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény 6. Cikk 1. pontjában meghatározott tisztességes tárgyaláshoz (fair trial) való joghoz, sőt, ezen jog érvényesülésének valójában az alapfeltétele a vádlói és az igazságszolgáltatási funkciók szétválasztása. Az ügyészség és a bíróság feladatainak elkülönítése, az egyes tevékenységi körökre vonatkozó részletes szabályok, az eljárás alanyai számára előírt kötelezettségek és a részükre biztosított jogosultságok konstrukciója a védelem számára is fontos, az eljárási garanciákat jelent számára.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) a tisztességes eljárás követelménye kapcsán ún. kettős (szubjektív és objektív) tesztet hozott létre. A szubjektív teszt keretében az eljáró bíró személyes magatartását vizsgálja, hogy volt-e olyan megnyilvánulása, amelyből a pártatlanságának a hiányára lehet következtetni. Az objektív teszt révén pedig azt vizsgálja, hogy a bíró személyes magatartásától függetlenül volt-e valamilyen objektíve igazolható ok a pártatlanság hiányának a feltételezésére. Ezen utóbbi körbe tartozik az, ha a bíró az ítélezésen túlmenően, a vizsgálattal illetve a váddal kapcsolatos feladatot lát el. A tisztességes eljárás alapvető követelményének tartja az EJEB, hogy a felek felett álló bíró a felektől különüljön el, és ne lásson el a váddal kapcsolatos feladatot. Amennyiben a vád és az ítélezés feladatait egy eljáráson belül azonos személy látja el,

⁷ Cséka - Fantoly - Károlyi - Lőrinczy - Vida: i.m. 56. o.

úgy azt önmagában alkalmasnak tekinti az EJEB a bíró pártatlanságának a megkérdőjelezésére attól függetlenül, hogy egyébként a bíró milyen személyes magatartást tanúsított.

A független és pártatlan bírósághoz való jog egyúttal alkotmányos követelmény is, sérelme az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésében foglaltaknak a megsértését is jelenti, amely rendelkezés szerint „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.”.

Ahogy az Alkotmánybíróság megállapította; az ügyészi és a bírói feladatok elkülönítése nem csupán a vádemelés - vádképviselő szabályainak a formális betartását jelenti, „...hanem súlyozott szerepe van a vád tartalmi értelemben vett törvényessége szempontjából is. A bíró és ügyészi tevékenységre vonatkozó részletes eljárási szabályok, az eljárás alanyai számára előírt kötelezettségek és részükre biztosított jogosultságok konstrukciója a tisztességes eljárás követelménye szempontjából alapvető jelentőségű. Az eljárási funkciók közötti „átjárhatóság” lehetőségének megteremtése...a vád tartalmi törvényességét kérdőjelezi meg és ekként sérti a tisztességes eljárás követelményét.⁸

3. Az eljárási feladatok megoszlása mint alapvető rendelkezés a Be.-ben

A Be. a funkciómegoszlás elvét mint alapelvet az „Alapvető rendelkezések”-ről szóló fejezetben rögzíti (a törvény nem használja az alapelv kifejezést, mert azt - az indokolása szerint - elméleti minősítésnek tartja, amely azonban nem teszi vitássá alapelveként való kategorizálhatóságát): Be. 1. § „A büntetőeljárásban a vád, a védelem és az ítélezés egymástól elkülönül.”.

⁸ 14/2002. (III.20.) AB határozat

Az alapelv az eljárási alanyok által végzett alapvető eljárási tevékenységeknek, a vádnak, a védelemnek és az ítékezés funkciójának az önállóságát, e három tevékenység egymástól személyileg is megvalósuló elkülönülését jelenti, amely egyben a büntetőhatalomnak az ügyész és a bíróság közötti megosztását is eredményezi.⁹

„A vád, a védelem és az ítékezés elkülönítésének elméleti absztrakcióját a büntetőeljárási törvény normává emeli, amikor az adott típusú eljárási feladatokhoz tételes szabályaival konkrét jogosultságokat és kötelezettségeket rendel, továbbá az adott funkcióval összefüggésben határozza meg a hatásköri, illetékességi, összeférhetetlenségi, kizárási szabályokat.

A Be. további rendelkezései szabják meg azokat a kereteket, amelyek között a rájuk ruházott feladatokat a bíróságok és az ügyészségek ellátják, megjelölve azokat az eszközöket is, melyeket a konkrét eljárási jogosítványok és kötelezettségek teljesítése során alkalmazhatnak.”¹⁰

A funkciómegosztás elve több másik alapelvhez is szorosan kapcsolódik, és lényegében a vádelv (Be. 2. §-a) következményeként, annak - a vádló váddal való rendelkezés joga és a bíróság vádhoz kötöttsége mellett - egyik elemeként tartjuk számon.

Így a bíróság csak a törvényes vád alapján járhat el, ahhoz kötve van, csak annak a személynek a büntetőjogi felelősségéről dönthet, aki ellen vádat emeltek, és csak olyan cselekmény miatt, amelyet a vád tartalmaz. A bíróság köteles a vádat kimeríteni, ugyanakkor azon túl nem terjeszkedhet (Be. 2. § - *a bíróság eljárásának alapja* -). A vádat csak a vádemelésre feljogosított vádló nyújthatja be és képviselheti, és csak a bíróságon keresztül érheti el az elkövető büntetőjogi felelősségre vonását. Bűncselekmény elkövetése miatt bárkinek a felelősségét megállapítani, és emiatt vele szemben büntetést kiszabni egyedül a bíróság jogosult [Be. 3. § (2) bekezdése - *jog a bíróság eljárásához* -]. A vád bizonyítása a vádlót terheli [Be. 4. § (1) bekezdése - *a bizonyítási teher* -]. A terheltet ugyanakkor megilleti a védelem joga. Személyesen, és védő útján is

⁹ Király: i.m. 120. o.

¹⁰ 10 14/2002. (III.20.) AB határozat

védekezhet. A büntető ügyekben eljáró hatóságoknak pedig kötelességük biztosítani a törvényes védekezés lehetőségét [Be. 5. § (1) és (3) bekezdése - *a védelem joga* -].

Az eljárási feladatok megoszlása teszi lehetővé, hogy

1. a büntetőeljárás későbbi fázisaiban eljáró alanyok a korábban eljárt alanyok tevékenységét (annak törvényességét és megalapozottságát) ellenőrizzék,
2. a terhelt és a védő széleskörű jogosítványokat kaphasson,
3. célszerű munkamegosztás alakulhasson ki a büntető ügyekben eljáró hatóságok között.¹¹

A Be. 1. §-ában meghatározott funkciómegoszlás alapvetően a bírósági szakaszban érvényesül, hiszen itt találkozunk egyidejűleg mindhárom funkcióval, míg a nyomozás során csak kettővel, a váddal/bűnüldözéssel és a védelemmel. Ez az alapelv azonban egyik eljárási szakaszban sem abszolút érvényű, bizonyos funkcióhalmozódás megfigyelhető az egész büntetőeljárásban (lásd pld. a hatóságok materiális védelmi kötelezettségét).

A Be. 1. §-ában meghatározott kontradiktórius eljárás elvének érvényesülését a törvény a későbbiekben számos szabállyal próbálja meg biztosítani. Így meghatározza a büntetőügyekben eljáró hatóságok önálló feladatait, jogait, kötelezettségeit, a kizárási szabályok révén egymástól személyileg is elkülöníti az egyes alanyokat stb.

Tanulmányomban a bírósági eljárást illetően vizsgálom a funkciómegoszlás elvének megvalósulását, ezen belül is a vád és az ítékezés elkülönülését, ahol a vádfunciót ellátók közül az ügyésszel foglalkozok. Az eljárási feladatok megoszlásának kérdéskörét illetően ugyanis az ügyészi és a bírói szerep elhatárolása a kardinális kérdés, az határozza meg lényegileg ezen alapelv megvalósulását.

4. Az egyes eljárási feladatok, szerepek

¹¹ Cséka - Fantoly - Károlyi - Lőrinczy - Vida: i.m. 64. o.

4.1. A vádfunkció; az ügyészi szerep

Az ügyészi szerep lényegét az képezi, hogy az igazságszolgáltatás közreműködőjeként mint közvádoló [Be.28. § (1) bek.] az állam büntetőigényét érvényesítse. Ennek érdekében üldözi a bűncselekményeket, bizonyos jogokat gyakorol a nyomozással összefüggésben, vádat emel és képviseli a közvádat a bírósági eljárásban.¹² Az ügyészség nem önálló hatalmi ág ugyan, de az Alaptörvény alapján egy független, önálló alkotmányos szervezet, amelyet a közvádloői szerepkörében más szerv nem utasíthat.

A közvádloői feladatának ellátása, a vádemelés feltételeinek megállapítása érdekében konkrétan meghatározott jogok illetik és kötelezettségek terhelik már a nyomozati szakaszt illetően is. Így nyomozást végeztet, felügyeli a nyomozás törvényességét, illetve meghatározott esetekben önállóan nyomoz. A vádemelést megelőző bűnüldözési feladatokat az ügyész, illetve az ügyész felügyelete alatt eljáró nyomozóhatóság látja el. A nyomozás megtagadása, a nyomozás megszüntetése, a közvetítői eljárásra utalás, a vádemelés, a vádemelés mellőzése illetve elhalasztása tekintetében az ügyészt minden esetben önálló döntési jogosultság illeti meg. A nyomozati szakaszra az alapelvek/alapvető rendelkezések korlátozott érvényesülése a jellemző, minthogy az elsődleges jogalkotói cél a nyomozás sikerének a biztosítása. Ezért azon jogosítványok, amelyek gyakorlása ezt veszélyeztetné, nem vagy csak korlátozottan érvényesülhetnek. A védekezéshez szükséges legalapvetőbb jogok, mint például a védőhöz való jog azonban a terheltet megilletik.

A vád funkció lényegét ugyanakkor a vádemelés és a vádképviselés képezi.¹³ „A Be. rendszeréből következően a nyomozás befejezése után a nyomozás adatait értékelve kizárólag a közvádloői funkcióval felruházott ügyész dönthet a büntetőeljárás további sorsáról. Az ügyész mérlegelő tevékenységének egyik eredménye a vádemelés, amellyel közhatalmi jogosítványát

¹² Magyarország Alaptörvénye 29. cikk (1) és (2) bekezdése

¹³ Fantoly - Gácsi: i.m. 56. o.

gyakorolja. Ennek folytán kerül a konkrét ügy az érdemi döntés meghozatalára kizárólagosan jogosult bíróság elé.”¹⁴

Az ügyész vádmonopóliummal rendelkezik, amely azonban nem abszolút, mert bizonyos bűncselekmények körében [Be. 52. § (1) bekezdése] a sértett mint magánvádló, a törvényben meghatározott esetekben („ügyészi tétlenség”) pedig - közvadas ügyekben - a sértett pótmagánvádlóként [Be. 53. § (1) bekezdése] léphet fel. A közvádlói jog azonban alapvetően és elsődlegesen az ügyészt illeti meg.

A vádfunkció tartalmát képező vádemelés alatt az eljárás előkészítése során összegyűjtött adatokra alapított annak a kijelentését értjük, hogy a vádló az állami büntetőigényt érvényesíteni akarja. ¹⁵ A vádemelés során benyújtott törvényes vád pedig a bíróság eljárásának az alapját (Be. 2. §) képezi. A vádemelést követi az ügyészi vádképviselés, ami a bírósági eljárásban annak a szorgalmazása, hogy a bíróság állapítsa meg a vádban meghatározott személynek a vádban pontosan körülírt bűncselekményben való bűnösségét, majd vonja le annak a büntetőjogi következményeit. Ennek érdekében az ügyészt indítványozási, észrevételezési, kérdezői, jelenléti, iratmegismerési stb. (ún. ügyféli) jogosítványok illetik meg. A vádképviselés körében az ügyész rendelkezik a váddal, amelynek során a vádat módosíthatja (megváltoztathatja, kiterjesztheti), és akár el is ejtheti.

¹⁴ 14/2002. (III.20.) AB hat.

¹⁵ Fantoly - Gácsi: i.m. 56. o.

4. 2. A védelmi funkció; a védői szerep

A védelem jogát, és ezen belül a védőhöz való jogot (az ún. alaki vagy formális védelmet) a Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmányán¹⁶ és az Emberi Jogok Európai Egyezményén¹⁷ túl az Alaptörvény is rögzíti a XXVIII. cikk (3) bekezdésében¹⁸, amelyet a Be. lényegében megismétel az 5. §-ában¹⁹, s amely az alapját képezi annak, hogy a terhelt ne az eljárás tárgya, hanem az alanya legyen.

„A védelemhez való jog alkotmányos büntetőeljárás alapelve az eljárás egész menetében számtalan részletszabályban ölt testet. A védelemhez való jog a büntetőeljárás alá vont személy azon jogaiban, illetve a hatóságok azon kötelezettségeiben realizálódik, amelyek biztosítják, hogy a vele szemben érvényesített büntetőjogi igényt megismerje, arról álláspontját kifejthesse, az igénnyel szembeni érveit felhozassa, a hatóságok tevékenységével kapcsolatos észrevételeit és indítványait előterjeszthesse, továbbá védő segítségét vehesse igénybe. A védelemhez való jog tartalmát képezik a védő azon eljárási jogosítványai, illetve a hatóságok azon kötelezettségei, amelyek részéről a védelem ellátását lehetővé teszik.”²⁰

A nemcsak formális, hanem a hatékony védelemhez való jog a tisztességes eljárás egyik alapvető feltétele. A terhelt érdekében, de az akaratától függetlenül illetve adott esetben a terhelt akaratával ellentétesen eljáró védő az eljárás önálló alanya, az egyik főszemélye, aki saját jogokkal és kötelezettségekkel [Be. 50. § (1) bekezdése] rendelkezik. Feladata általában a ténykérdéseket illetően a vádban foglaltak cáfolására, a jogkérdésekben pedig a terheltre nézve kedvezőbb

16 14. cikk: „Az ellene emelt vád elbírálásakor mindenkinek teljes és egyenlő joga van legalább a következő biztosítékokra:

b) megfelelő idővel és lehetőséggel rendelkezék védelme előkészítésére és az általa választott védővel való érintkezésre;

d) a tárgyaláson személyesen jelen lehessen, személyesen vagy az általa választott védő útján védekezhessék; amennyiben védője nincsen, tájékoztassák a védő választására vonatkozó jogáról; és minden olyan esetben, ha az igazság érdekei ezt megkövetelik, hivatalból védőt rendeljenek ki számára, és pedig ingyenesen, amennyiben nem rendelkezik a védő díjazásához szükséges anyagi eszközökkel;

17 6. cikk: „3. Minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van - legalább - arra, hogy...

b) rendelkezék a védekezésének előkészítéséhez szükséges idővel és eszközökkel;

c) személyesen, vagy az általa választott védő segítségével védekezhessék, és ha nem állanak rendelkezésére eszközök védő díjazására, amennyiben az igazságszolgáltatás érdekei ezt követelik meg, hivatalból és ingyenesen rendeljenek ki számára ügyvédet;”

18 „A büntetőeljárás alá vont személynek az eljárás minden szakaszában joga van a védelemhez.”

19 5. § (1) bek.: „A terheltet megilleti a védelem joga... (3) bek.: A terhelt személyesen védekezhethet, és a védelmét az eljárás bármely szakaszában védő is elláthatja.”

20 25/1991. (V.18.) AB határozat

döntések kieszközlésére irányul²¹. A védőt megilletik az ügy megismerésére és előrevitelére irányuló ügyféljogosítványok, de a nyomozás során csak a törvényben meghatározottak szerinti korlátokkal, illetve külön törvényi felhatalmazás alapján.

Védőként meghatalmazás vagy kirendelés alapján ügyvéd, illetőleg külön törvényben foglalt feltételek esetén európai közösségi jogász járhat el [Be. 44. § (1) bek.]. A védőként eljáró, személyükben a hatóságoktól elkülönülő ügyvédek a közhatalmi szervek működési körében garanciális okokból hangsúlyozottan magántevékenységként látják el a feladataikat, s a szervezett közhatalommal szemben magántevékenységként intézményes tekintélyt, intézményes jogvédelmet, intézményes ellensúlyt biztosítanak.²²

A védelem jogához tartozik az eljáró hatóságokat terhelő ún. anyagi vagy materiális védelem, amelynek keretében kötelesek a terheltet mentő, illetve a javára szolgáló, enyhítő körülményeket is felderíteni, és az eljárás minden szakaszában figyelembe venni [Be. 28. § (1) bek. 2. mondat], biztosítani, hogy a terhelt a törvényben meghatározott módon védekezessen [Be. 5. § (3) bek. 2. mondat] és az eljárási cselekmény elvégzése előtt a cselekménnyel érintett személyt jogaira tájékoztatni, kötelezettségeire figyelmeztetni [Be. 62. §].

Ezek a szabályok azt mutatják, hogy a büntetőügyekben eljáró hatóságok védelmi feladatokat is ellátnak, függetlenül attól, hogy van-e a terheltnek védője vagy nincs, s ennyiben a terhelt érdekeit szolgáló, törvényi felhatalmazáson alapuló funkcióhalmazos valósul meg a vád, illetve az ítélezési feladatot ellátó hatóságok terhére. Ez hivatott csökkenteni egyrészt azon hátrányt, hogy az eljárás inkvizitórius jellegű nyomozati szakaszában a védelmi jogosítványok korlátozottak, másrészt a hatóságok javára fennálló tárgyi, személyi, eljárási lehetőségbeli erőfölényt.

21 Fantoly – Gács: i.m. 56. o.

22 22/1994. (IV.16.) AB határozat

4.3. Az ítélezési funkció; a bírói szerep

Az igazságszolgáltatás az Alaptörvény 25. cikke értelmében bírósági monopólium. Ennek a részét képezi a büntetőügyekben való döntés, vagyis a törvényes vád alapján a vádlott büntetőjogi felelősségről és a büntetőjogi jogkövetkezményekről való döntés. A bírósági szakaszt megelőzően a nyomozóhatóság és az ügyész is jogosult ugyan az állami büntetőigényt illetően bizonyos érdemi határozat meghozatalára (ilyen pl. a nyomozás megszüntetése vagy a vádemelés elhalasztása), azonban ezek a határozatok jogerővel nem bírnak és bűnösség megállapítására, büntetés kiszabására nem kerülhet bennük sor [Be. 3. § (2) bek].

Az ítélezési funkciót a szervezetenként független bíróságon belül az egyénileg is független bírák valósítják meg. „A bírák és az ülnökök függetlenek, a jogszabályok alapján meggyőződésüknek megfelelően döntenek, az ítélezési tevékenységükkel összefüggésben nem befolyásolhatók és nem utasíthatók.”²³ A bírói hatalom állandó és semleges,²⁴ amely semlegességnek a bíróság fő feladatának megvalósulásakor, az ítélezési tevékenység során maximálisan érvényesülnie kell. A semlegesség a tisztességes eljárás alapvető feltétele, amelynek a bíróság eljárásának egészében meg kell valósulnia. A pártatlan bírósághoz való alkotmányos alapjog egyrészt magával a bíróval, a bíró magatartásával, hozzáállásával szembeni elvárást, másrészt az eljárás szabályozásával kapcsolatos objektív követelményt foglalja magában, amelynek folytán el kell kerülni minden olyan helyzetet, amely jogos kétséget kelt a bíró pártatlansága tekintetében.²⁵ Amennyiben tehát a vád és az ítélezés feladatai nem válnak szét világosan és megkérdőjelezhetetlenül, akkor a bíróság pártatlansága, semlegessége, a védelem joga és mindezek révén a tisztességes eljárás követelménye sérül.

A funkciómegoszlás megvalósulását illetően tehát alapvetően a vád és az ítélezési feladatok elkülönülésének ténylegességét illetve körét kell vizsgálnunk.

²³ A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény 3. §

²⁴ 17/1994. (III. 29.) AB határozat

²⁵ 67/1995. (XII. 7.) AB határozat

A bíróság - a funkciók átjárhatatlanságának Be. 1. §-beli tilalma mellett - a törvényes vád alapján jár el, s annak keretei között maradva, de az abban foglaltak teljes kimerítése követelményének a terhével (Be. 2.§) a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására kell törekednie [Be. 75. § (1) bekezdése] azzal együtt, hogy a vád bizonyítása a vádlót terheli [Be. 4. § (1) bek.], és ha az ügyész nem indítványozza, a bíróság nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére, és megvizsgálására [Be. 75. § (1) bek.].

Ez a mátrix a bíróság felé egyszerre támaszt szigorú követelményt a valóság megállapítására, és ad ugyanakkor részbeni felmentési lehetőséget is alóla, miközben a vádló részére is ugyanarra (a bizonyítás tárgyának tisztázására) vonatkozó kötelezettséget - és nem teljesítése esetén kizárólagos teherviselést - állapít meg, felvetve ezáltal annak a kérdését, hogy a funkciók átjárhatatlanságának alapelve hogy tud így megvalósulni.

Ennek megállapításához mindenekelőtt az eljárási feladatok megosztásának alapját képező vádelv megvalósulását kell vizsgálnunk.

5. A vádelv

A Be. 2. §-a meghatározza a bíróság eljárásának alapját képező törvényes vád fogalmát, és alapelvi szintre emeli a vádhoz kötöttség elvét. Eszerint a bíróság az ítékezés során törvényes vád alapján jár el (*vádelv*). Törvényes a vád, ha a vádemelésre jogosult (*alaki vagy vádlói legitimáció*) a bírósághoz intézett indítványában meghatározott személy pontosan körülírt, büntető törvénybe ütköző cselekménye miatt a bírósági eljárás lefolytatását kezdeményezi. A bíróság csak annak a személynek a büntetőjogi felelősségéről dönthet, ki ellen vádat emeltek (*személyi vádhoz-kötöttség*), és csak olyan cselekmény miatt, amelyet a vád tartalmaz (*tárgyi vádhoz-kötöttség*). A

bíróság köteles a vádat kimeríteni (*pozitív vádkimerítési kötelezettség*), a vádon túl nem terjeszkedhet (*negatív vádkimerítési kötelezettség vagy vádon túlterjeszkedési tilalom*), de nincs kötve a vádlónak a vád tárgyává tett cselekmény Btk. szerinti minősítésére, a büntetés kiszabására vagy intézkedés alkalmazására vonatkozó indítványához.²⁶

A vád és az ítélezés kapcsolatát meghatározó, a funkciómegoszlás alappilléret jelentő vádelv azt eredményezi, hogy a vádlott bűnösségének a megállapításához két állami hatóságnak, az ügyésznek és a bíróságnak azonos álláspontra kell jutnia a bűnösséget illetően, míg a büntetőjogi felelősség hiányának a felismeréséhez, s ez alapján a felmentéshez elegendő, ha csak az egyiknek ez az álláspontja.²⁷

A vád csak akkor képezheti a bírósági eljárás alapját, ha az törvényes. A vád törvényességének alaki és tartalmi követelményei vannak. Ezen feltételek mibenlétével részletesen foglalkozott a Legfelsőbb Bíróság (jelenleg Kúria) az 1/2007. BK véleményében:

„A vád törvényességének alaki feltétele, hogy a bírósági eljárás lefolytatását vádlói jogosultsággal rendelkező személy kezdeményezze.

A vádemelés joga általában az ügyészt, mint közvádlót illeti meg [Be. 28. § (1) bek.]. A törvényben meghatározott esetekben azonban magánvádló vagy pótmagánvádló képviseli a vádat [Be. 52. § (1) bek., 53. § (1) bek.].

Nem törvényes a vád

- ha közvádra üldözendő bűncselekmény miatt magánvádló emel vádat, vagy
- ha a sértett olyan esetben lép fel pótmagánvádlóként, amikor ezt a törvény nem engedi meg...

²⁶ Be. 2. § (1) - (4) bek.

²⁷ Fantoly - Gácsi: i.m. 58. o.

A Be. 2. §-ának (2) bekezdése meghatározza a törvényes váddal szemben támasztott minimális tartalmi követelményeket...

a) A vád törvényességének elengedhetetlen tartalmi eleme, hogy meghatározott személy ellen irányuljon. Ismeretlen személy ellen emelt vád nem törvényes. A Be. 2. §-a (2) bekezdésének előírása a terhelt személyének egyértelmű - beazonosítható módon, vádiratban való - megnevezését, illetve feltüntetését várja el.

Főszabályként ez egyben a vádirat Be. 217. §-a (3) bekezdésének a) pontja szerinti kellékének meglétét is feltételezi.

Ugyanakkor - a törvény helyes értelmében - a Be. 2. §-ának (2) bekezdése szerinti meghatározott személy kitétel nyilvánvalóan akkor is megállapítható, ha a vádirat nem teljes körűen tartalmazza a terhelt Be. 117. §-ának (1) bekezdése szerinti személyi adatait. Az esetleges hiányosságok a bírósági eljárásban pótolhatók. Magánvádas ügyben előfordulhat, hogy a feljelentésből a feljelentett kiléte nem állapítható meg, és az csak nyomozás útján tisztázható. Ilyen esetben a bíróság által elrendelt nyomozás eredményéhez képest kell állást foglalni arról, hogy a törvényes vádnak ez a tartalmi követelménye teljesült-e [Be. 493. §, 498. §].

b) A vád törvényességének elengedhetetlen tartalmi eleme, hogy pontosan körülírt, büntető törvénybe ütköző cselekményt tartalmazzon. Ez egyben a vádirat Be. 217. §-a (3) bekezdésének b) pontja szerinti kellékének meglétét is feltételezi. A vád tárgyává tett cselekmény körülírása akkor pontos, ha a vádló indítványában ismertetett történeti tényállás hiánytalanul tartalmazza a bűncselekmény törvényi tényállási elemeinek megfelelő konkrét tényeket: az elkövetési magatartást, a cselekmény megvalósításának helyét és idejét stb.”

A vád törvényességének azonban nem feltétlen tartalmi eleme a vád tárgyává tett cselekmény Büntető Törvénykönyv szerinti minősítése. A vádirat Be. 217. §-a (3) bekezdésének c) pontja szerinti ezen, valamint a d)-j) pontja szerinti további kellékének hiányossága a bírósági eljárásban pótolható.

A fentiekből következően a bíróság nem jogosult a vádban egyértelműen be nem azonosított személy büntetőjogi felelősségéről dönteni. Vád alatt ebben az esetben kizárólag a benyújtáskori vádat kell érteni. Az eljárás során más személyre vonatkozó vádkiterjesztésre a hatályos Be. szerint nincs törvényes lehetőség, vagyis a személyhez kötöttség még a vádlót is terheli.

Az 1973. évi I. törvény előírta a bíróság számára az ügyész figyelmének a felhívását, ha az ügy adatai a vád tárgyává tett cselekménnyel szorosan összefüggő bűncselekmény miatt más személlyel szemben is vádelemelésre adtak alapot, azonban az erre vonatkozó rendelkezéseket az Alkotmánybíróság a 14/2002. (III.20.) AB határozatával megsemmisítette. A határozatban kifejtettek szerint ugyanis a bíróság számára széles körben előírt figyelemfelhívási kötelezettség és jog azzal jár, hogy a bíróság olyan jelentős befolyást szerezhet a vád felett, amely lehetővé teszi, hogy a vád kereteit előzetesen saját elképzelésének megfelelően tágítsa ki. Az ügyész közvádloi jogosítványainak részbeni átvétele a pártatlan bíró helyett a vádló-bírót helyezi előtérbe, míg a vádnak a bíróság igényeivel való előzetes megfeleltetése a közvádoló oldalán semmiféle kockázati tényezőt nem jelent.

Gyakorlati kérdésként merül fel azonban az, hogy az ítéleti tényállás tartalmazhat-e név szerint olyan személyre vonatkozóan a Btk. Különös Részében meghatározott törvényi tényállást kimerítő cselekményt, aki az ügynek nem vádlottja, de a cselekvősége szorosan összefügg a vádlott vád tárgyát képező cselekményével.

Erre vonatkozóan eltérő a bírói gyakorlat. Egyes határozatokban a „nem”-leges álláspont akként fejeződik ki, hogy a vádlottként nem szereplő más személy nevét a bíróság nem tünteti fel, hanem azt helyettesíti pl. „felnőttkorú társ” vagy „meg nem nevezhető személy” kifejezéssel, illetve a fellebbviteli bíróságok a törvényes vád hiányára hivatkozással ekként „anonimizálják” a

felülbírált ítéleti tényállást. Ez az álláspont azonban törést szenved abban az esetben, amikor például a sértett jogtalan támadása folytán a vádlott javára jogos védelmi helyzetet megalapozó tényállást állapít meg a bíróság, amelyben a név szerint megemlített sértett magatartása bűncselekményt valósít meg. Amennyiben elfogadnánk az előbbi, a törvényes vád hiányát kiáltó álláspontot, az azt jelentené, hogy nem lehetne ilyen, a jogos védelmi helyzetet tartalmazó tényállást megállapítani.

Az én álláspontom ettől eltérő. A bíróság az ügydöntő határozatában a vádról, vagyis a vádban megjelölt vádlott büntetőjogi felelősségéről határoz [Be. 257. § (1) bekezdése]. Döntését, vagyis a vádlott bűnösnek kimondását illetve a vád alóli felmentését (vagy az eljárás megszüntetését) az ügydöntő határozatának a rendelkező részében mondja ki [Be. 258. § (2) bekezdés c) pont]. A rendelkező részben történik meg tehát a vád elbírálása, s akit a rendelkező rész nem említ meg, arra vonatkozóan nem történt döntés a tényállásban foglalt cselekményt illetően. Így például a jogtalan támadást megvalósító sértett cselekményét is tartalmazhatja a tényállás, annak a rendelkező részi elbírálása nélkül.

A tényállásban foglaltak egy meg nem vádolt személy büntetőjogi felelősségét soha nem alapozhatják meg, arra vonatkozóan külön vádat kell emelni, amelyet egy másik eljárásban lehet/kell elbírálni. Következésképpen a vádlott cselekményével tárgyi összefüggésben lévő más személy büntetőjogi tényállást kimerítő cselekményét - természetesen annak az adott ügyben való büntetőjogi relevanciája esetén - eljárási akadály nélkül tartalmazhatja a tényállás, a törvényes vád hiányára hivatkozó álláspont és bírói gyakorlat téves. Ez a lényegében tényállás-megállapítási kényszerhelyzet nem eredményez funkcióhalmozást, a bíróság nem veszi át a vádló szerepét, hiszen csak a törvényi feladatát végzi, amikor a *vádlott, és nem más(!) büntetőjogi felelőssége szempontjából releváns tényállást tisztázza* anélkül, hogy más személy bűnösségéről döntene.

A fentiekkel szemben nem látom ellentétesnek az 1/2007. BK vélemény I. 3. a) pontjában foglaltakat, amely szerint „nem tekinthető a vád tárgyának a vádban nem szereplő személy cselekvősége, ... s ehhez képest a bíróság a vádon túl nem terjeszkedhet”. Amennyiben ugyanis a vádban nem szereplő személy cselekvősége irreleváns a vádlott vádbeli cselekvőségéhez képest, úgy

annak az ítéleti tényállásban való megjelenítése valóban már nem a vádbeli cselekmény felderítése körébe esik, hanem attól, vagyis a vád tárgyától független, míg a vádbeli cselekménnyel összefüggésben más személy magatartásának a felderítése viszont a vád tárgyának tisztázásához tartozik.

A vád törvényességének azon tartalmi elemét, hogy a vádnak pontosan körülírt, büntető törvénybe ütköző cselekményt kell tartalmaznia, a hivatkozott BKv. akkor látja megvalósulni, ha „a vádló indítványában ismertetett történeti tényállás hiánytalanul tartalmazza a bűncselekmény törvényi tényállási elemeinek megfelelő konkrét tényeket: az elkövetési magatartást, a cselekmény megvalósításának helyét és idejét stb.”²⁸

Ezen szövegezés kicsit félreérthető, minthogy úgy tűnik, mintha a vád törvényes voltához egy igen pontos történeti tényállást létét tartaná szükségesnek, amelynek egy konkrétan meghatározott („a”) bűncselekmény törvényi tényállási elemeit teljes egészében és pontosan le kellene fednie. Figyelemmel arra, hogy a törvényi tényállások különbözőek, ezért a kollégiumi vélemény szószerinti elfogadása nem tenné lehetővé a törvényi tényállások közötti legkisebb átjárhatóságot sem, illetve amennyiben a vádló szerinti bűncselekmény törvényi tényállási elemei közül valamelyiket nem fedi le a vád tényállása, akkor azt a törvényes vád hiányaként kellene értékelni.

Ehhez képest a bírói gyakorlat sokkal tágabban, rugalmasabban vonja meg a vád törvényességének tartalmi feltételét. E szerint a vád törvényességéhez elegendő a cselekmény lényegét leírni úgy, hogy az valamely/bármely a Btk. Különös Részében meghatározott bűncselekmény törvényi tényállásába beilleszkedjen, függetlenül a vádló eredeti szándékától, függetlenül a vádló jogi minősítésétől [Be. 2. § (4) bek.]. Csak ha a cselekmény körülírtsága folytán semmilyen anyagi jogi következtetés levonására nem alkalmas a vád, abban az esetben nem felel meg a törvényes vád - tartalmi - követelményének (BH2009. 267). Elegendő tehát egy „minimál stílus”-nak megfelelnie, amelyben foglalt lényeges releváns történeti tényállási elemeket azután a bizonyítási eljárás eredményeképpen a bíróság kiegészíthet, pontosíthat.

28 1/2007. BKv.

A vád tárgyát, a bíróság eljárásának az alapját a vád tényállása [Be. 217. § (3) bek. b) pontja] képezi, annak a vádló általi jogi minősítéséhez viszont nincs a bíróság kötve. Ez azt is jelenti, hogy bár a Be. 217. § (3) bek. c) pontja alapján a vádiratnak tartalmaznia kell a vád tárgyává tett cselekménynek a Btk. szerinti minősítését, vagyis az ügyésznek jogilag értékelnie kell a vádbeli cselekményeket, annak nem tudatos elmaradása azonban nem akadály a bíróság értékelő tevékenységének. Amennyiben viszont a jogi értékelés elmaradása tudatos, vagyis az ügyész a tényállás egy része tekintetében nem kívánja a vádlott büntetőjogi felelősségre vonását, úgy erre vonatkozóan kifejezetten nyilatkoznia kell [Be. 220. § (1) bek.]. A hallgatása nem értelmezhető a vád „hallgatóságos mellőzésének”, hanem csak ügyészi feledékenységnek, amely következtében elmulasztott jogi értékelést a bíróságnak kell pótolnia. A tényleges vádlói akarat felderítése érdekében a bíróságnak lehetősége van arra, hogy a tárgyaláson tisztázza az ügyésszel, hogy az adott cselekményre vonatkozóan mellőzte-e a vádemelést vagy csak elfelejtette a jogi minősítését.²⁹ Amennyiben ez elmarad, a vádemelés mellőzésének kinyilatkoztatása hiányában el kell bírálnia a vádlottnak a vádirati tényállásban foglalt valamennyi bűncselekményét. A vádkimerítési kötelezettség teljesítése nem veti fel a funkcióhalmozás kérdését, tekintettel arra, hogy a bírósági eljárás alapját a vád tárgya, a vádban megjelölt tények alkotják, és a bíróság annak elbírálásakor, értékelésekor nem vádlói feladatot, hanem bírósági feladatot lát el.

Ettől eltérő állásponttal is találkozhatunk. Így „a vádemelés mellőzéséről szóló kifejezett indítvány hiányában sem tekinthető a vád tárgyához tartozónak a történeti tényállásban leírt olyan magatartás, amelyet a vádló nem minősít bűncselekménynek, illetve amely miatt nem indítványozza a megvádolt személy felelősségre vonását. A bíróság a vád szerinti történeti tényállásban leírt, de a vádló által nem minősített cselekményt azért nem bírálhatja el, mivel a vádon túl nem terjeszkedhet [2. § (4) bek.].”³⁰

„A váddal kapcsolatos új szabályozásra tekintettel ...azt a cselekményt, amelynek minősítését a vádirat nem tartalmazza, úgy kell tekinteni, hogy azt az ügyész nem kívánta vád tárgyává tenni, feltéve, ha az a vádiratban minősített bűncselekménnyel anyagi halmazatot alkot.”³¹

²⁹ Majoros Tímea: A törvényes vád problematikája, Budapest, 2008. 21. o. www.jogiforum.hu/publikaciok/362

³⁰ Büntetőeljárásjog Kommentár a gyakorlat számára (továbbiakban: Kapcsos kommentár), szerk.: dr. Belegi József, HVG-ORAC, Budapest, 2014, 13. o.

³¹ Kapcsos kommentár: 1237. o.

Ez az álláspont véleményem szerint téves. Egyrészt a vád tárgyának nem önmagában a vádirati tényállásban foglalt tényeket tekinti, hanem további konjunktív feltételként állítja azoknak a vádló általi jogi (bűncselekménnyé történő) minősítését is, és a minősítés hiánya ellenére való elbírálást vádon való túlterjeszkedésként értékeli³². Teszi ezt annak ellenére, hogy a Be. 2. § (2), (3) és (4) bekezdéséből, illetve a 217. § (3) bek. b) és c) pontjának szövegezéséből az állapítható meg, hogy a vád tárgyát önmagában egy a vádban leírt „cselekmény” képezi, nem pedig a „vádló által minősített cselekmény”. A vádon való túlterjeszkedés pedig nem egy *minősítés*, tehát jogkérdés pótlását jelenti, hanem olyan *cselekmény* elbírálását [Be. 2. § (3) bek.], amelyet a vád nem tartalmaz, vagyis ténybeli túlterjeszkedést. Ez az álláspont tehát jogkérdéseket tesz ténykérdésekké, amely téves következtetéseket eredményezett.

A vád tényállásában foglaltakat kell főszabályként a vád tárgyának tekinteni, ez alól kizárólag az jelent kivételt, ha a vádló kifejezetten nyilatkozik a vád mellőzéséről. Ebben az esetben egy bűncselekmény történeti tényállását csak látszólagosan, anélkül tartalmazza a vádirati tényállás, hogy az egyben ténylegesen a vád tárgyát képezné. Lehetősége van azonban a vádlónak arra, hogy erre, az eredetileg mellőzött cselekményre vonatkozóan utóbb kiterjessze a vádat, vagyis ténylegesen is bevonja a vád tárgya körébe. A bíróság azonban erre a lehetőségre nem hívhatja fel a figyelmét, ugyanis ezzel vádlói funkciót gyakorolna.

Itt kívánom megjegyezni, hogy nem erre, a vádemelés kifejezett mellőzésére vonatkozik az 1/2007. BK vélemény 3. g) pontjában foglalt azon megállapítás, amely szerint: „A vádló utóbb kiterjesztheti a vádat a történeti tényállásban leírt, de vád tárgyává nem tett cselekményre...”, hanem arra, amikor a vádló hallgat a tényállásban foglalt valamelyik cselekményről. Éppen ezért a Bkv. ezen pontja véleményem szerint téves alapokon nyugszik, és így téves a tartalma is.

A vád kiterjesztése [Be. 310. § (1) bek] esetén ugyanis az ügyész a vád tényállását kibővíti, az nem marad változatlan, hanem olyan - a vád tárgyává tett tényekkel összefüggésben lévő -

³² Kapcsos kommentár: 1237. o. „...a meghatározott személy ellen konkrétan körülírt cselekmény csak akkor minősül törvényes vádnak, ha azt a vádló a büntetőtörvény szerint minősíti is.”

tényeket von a büntetőjogi értékelés körébe, amelyek eredetileg nem szerepeltek a vádiratban, és éppen ezen többlettényállás jogi értékelése jelenti a vádkiterjesztést.³³ A BKv. jelzett pontja viszont egyrészt a változatlan tényállás utóbb történő jogi értékelését is - tévesen - a vádkiterjesztés fogalmába vonja be, másrészt a vád történeti tényállásában leírt, a vádemelés alól kifejezetten nem mellőzött, de a vádló által nem is minősített cselekményt - szintén tévesen - nem tekinti a vád tárgyának. Ebből következően a BKv. fent idézett megállapítása fogalmilag egymással ellentétes megállapításokat tartalmaz.

A bíróság döntésének tehát a vád tárgyáról, vagyis a vád tényállásáról, de csakis az abban tett lényeges releváns tényekről kell szólnia. Azokat ki kell mértenie, ugyanakkor azon nem terjeszkedhet túl. A tárgyi vádhoz-kötöttség a tettazonosság követelményével jár³⁴, amely már sokkal problémásabb a bírói gyakorlatban annak ellenére, hogy a Kúria/Legfelsőbb Bíróság számos eseti döntésében foglalkozott a tettazonosság tartalmával.

A tárgyi vádhoz-kötöttség a személyi vádhoz-kötöttségtől eltérően nem kizárólag a vád benyújtásakor tényálláshoz kapcsolódik, hanem a vádbeszédben elhangzott végindítványban előterjesztettekhez is, tekintettel arra, hogy a Be. 310. § (1) bekezdése értelmében az ügyész a vádat - a vád tárgyává tett és azokkal összefüggő tények tekintetében - az ügydöntő határozat hozatalát megelőző tanácsülésig megváltoztathatja, illetőleg kiterjesztheti. A vád módosítására azonban a bíróság nem hívhatja fel az ügyész figyelmét, mert az a vád funkcióinak részbeni átvételét jelentené, ami a tisztességes eljárás elvébe ütközik: „A váddal való rendelkezésből fakadó eljárási feladatok teljesítése vagy elmulasztása kizárólag az ügyész hivatásbeli felelőssége. Az ügyésznek az e feladat teljesítéséhez szükséges jelenléti, kérdezési, indítványtételi és egyéb jogát a Be. a bírósági eljárásban teljeskörűen biztosítja... Az állami büntető igény érvényesítése az ügyész alkotmányos kötelezettsége és ennek a szakmai, hivatásbeli mulasztásból eredő elenyészése kockázatát is az ügyész viseli. A kockázat csökkentéséhez fűződő érdek semmiképp nem lehet

33 Bodor Tibor - Csák Zsolt - Szepesei Erzsébet - Somogyi Gábor - Szokolai Gábor - Varga Zoltán:
Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez, Complex Jogtár (továbbiakban:
Complex Jogtár), Be. 310. §-ához

34 Király: i.m. 120. o.

erősebb, mint a tisztességes eljáráshoz való jog érvényesítése. Ez utóbbinak viszont alapvető feltétele az eljárásbeli funkciók tiszta elkülönítése.³⁵”

Tettazonosság követelménye alatt azt értjük, hogy az ítéleti tényállásnak a vádiratban leírt bűncselekmény törvényi tényállásának lényeges elemeit alkotó tények tekintetében meg kell felelnie (BH2011. 245). Az ítéletnek a vádat ki kell merítenie, de azon túl nem terjeszkedhet.

A *vádkimerítési kötelezettség* azt jelenti, hogy a bíróságnak a vád tárgyát, azaz a vád tényállásában leírt valamennyi (vádmellőzéssel nem érintett) bűncselekményt - hivatalból - el kell bírálnia, és arra vonatkozóan ügydöntő határozatot kell hoznia. Amennyiben ezen kötelezettségének nem tesz eleget, úgy ha az ítéleti tényállás tartalmazza a cselekmény elkövetését, akkor a rendelkezést a fellebbviteli bíróság adott esetben pótolhatja - s ez esetlegesen egy harmadfokú eljárást alapozhat meg³⁶ -, ha viszont az ítéleti tényállás valamely vád tárgyát képező bűncselekmény tényállását nem tartalmazza, akkor a vádkimerítési kötelezettség megsértése (mint eljárási szabálysértés) az ítélet megalapozatlanságát okozza, és hatályon kívül helyezést eredményezhet.

A *vádon való túlterjeszkedés tilalma* értelmében a bíróság olyan bűncselekmény történeti tényállási elemeit nem állapíthatja meg, amelyek nem képezték a vád tárgyát, ellenkező esetben törvényes vád nélkül jár el (vagyis egyszerre látja el a vád és az ítélezési funkciót), amely az adott bűncselekményre vonatkozó hatályon kívül helyezést és az eljárás megszüntetését, de legalábbis a cselekménynek a tényállásból való mellőzését eredményezi.

Ez a tilalom azonban nem azt jelenti, hogy a bíróság olyan tényeket ne rögzíthetne az ítéletében, amelyeket a vád nem tartalmaz. „A vádelv a vád és az ítélet tényállása közötti teljes történeti azonosságot nem követeli meg. A bíróságnak a bizonyítás során a tényállás hiánytalan, valóságnak megfelelő tisztázására kell törekednie; a bizonyítás eredményéhez képest az ítéleti tényállás több vonatkozásában (így az elkövetés helye, ideje, módja, eszköze, motívuma, eredménye stb. tekintetében) eltérhet a vádirati tényállástól anélkül, hogy az a vádelvet sértené.

³⁵ 14/2002. (III.20.) AB hat.

³⁶ Be. 386. § (1) bek. b) pont

Ezért a vád keretein belül a tényállásnak az elkövetés módja tekintetében történő pontosítása nem sérti a vádhoz kötöttséget.”³⁷ Ezt az elvet több a Bírósági Határozatok-ban (2013-tól „Kúriai Döntések”) megjelent eseti döntés is rögzítette (pl. BH2005.7., BH2005. 242., BH2011. 245),³⁸ azonban az alsóbb szintű bírói gyakorlatban még mindig nem ment át teljes egészében, és egyes bíróságokon tévesen például a vádon való túlterjeszkedésként értékelik egy bűncselekmény minősítő körülményét megalapozó tény ítéleti megállapítását (sőt bírói, bírósági titkári továbbképzéseken is rendszeresen ilyen tartalmú előadások hangoznak el, amelyek a rossz jogalkalmazói gyakorlat illetve téves jogszabályi értelmezés továbbélését segítik elő).

A Be. 2. § (4) bekezdésében foglaltak³⁹ alapján nem jelenti a vádelv sérelmét az sem, amikor a bíróság „ügyészebb az ügyésznél”, és a vádban foglaltakhoz képest a bűncselekményt súlyosabban minősíti, az indítványozottnál súlyosabb büntetést szab ki, de az sem, ha a felmentésre irányuló ügyészi indítvány ellenére a vádlott bűnösségét mondja ki. Az 1/2007-es BK vélemény is többek között megállapítja, hogy „Ha a bizonyítási eljárás eredményeképpen a vád szerinti cselekmény minősített (illetve súlyosabban minősülő) esete megállapításának lehet helye, akkor a bíróság - a tett-azonosság körében maradván és értelemszerűen a hatásköri szabályok betartásával - a (súlyosabb) minősítő körülményre kiterjedően is elbíráhatja a terhelt cselekményét, az ügyész vádmódosítása hiányában is.” Mindennek az alapját az képezi, hogy a bíróság a vádlónak kizárólag a ténybeli, és nem a jogi álláspontja köti.

Felvetődik azonban a kérdés, hogy ez megfelel-e a tisztességes eljárás követelményének? Az Emberi Jogok Európai Bírósága a Pélissier és Sassi Franciaország elleni ügyben megállapította a tisztességes tárgyaláshoz való jog sérelmét, amikor a vádtól eltérő minősítésre csak a másodfokú ítéletben került sor, mert ennek következtében a vádlottnak nem volt lehetősége arra, hogy a védelemhez való jogát konkrét és eredményes módon, szükséges időn belül gyakorolhassa.⁴⁰ Az EJEB a Dallos Zoltán Magyarország elleni ügyében szintén kifejtette, hogy „Büntető ügyekben a terhelt

³⁷ BH2005. 242.

³⁸ Az 1/2007. BK vélemény A) I. pontja részletesen foglalkozik a vád törvényességének illetve a vádelvnek a kérdésével, illetve a tartalmával.

³⁹ „A bíróság ... nincs kötve a vádlónak a vád tárgyává tett cselekmény Btk. szerinti minősítésére, a büntetés kiszabására vagy intézkedés alkalmazására vonatkozó indítványához.”

⁴⁰ <http://kuria-birosag.hu/hu/ejeb/pelissier-es-sassi-franciaorszag-elleni-ugye-2544494>

ellen felhozott vádakkal, s következésképpen a bíróság által az ügyben alkalmazható lehetséges jogi minősítéssel kapcsolatos teljes körű és részletes tájékoztatás nyújtása alapvető fontosságú előfeltétel az eljárás tisztességes voltának biztosításához.”⁴¹ Az EJEB-nek ezen határozatára tekintettel rendelkezett a jogalkotó - többek között - úgy, hogy ha a bíróság az ügydöntő határozat meghozatala előtt azt állapítja meg, hogy a vád tárgyává tett cselekmény a vádirati minősítéstől eltérően minősülhet, a tárgyalást a védelem előkészítése érdekében elnapolhatja, erre nézve a jelen lévő ügyészt, a vádlottat és a védőt meghallgatja.⁴²

Kétségtelen, hogy a Be. ezen rendelkezése a materiális védelmet erősíti. Minél hamarabb értesül a vádlott a vádtól eltérő minősítés lehetőségéről, annál inkább lesz lehetősége a hatékony védelemre felkészülni. A vádtól eltérő minősítés lehetőségének megállapítására már a tárgyalás előkészítésének a szakaszában sor kerülhet⁴³, de a másodfokú eljárásban is kifejezetten feljogosítja ennek a megállapítására a törvény a bíróságot,⁴⁴ illetve a Be. 385. §-a értelmében⁴⁵ ilyen tartalmú határozat akár a harmadfokú eljárásban is hozható.

A bíróságnak azonban az eltérő minősítés lehetőségének a megállapítása nem abszolút érvényű kötelessége, a megszegéséhez semmilyen konkrét jogkövetkezményt nem fűz a törvény, s így legfeljebb relatív eljárási szabályszegésként értékelhető. A gyakorlatban erre leginkább akkor kerül sor, ha ez a mulasztásban megnyilvánuló szabályszegés egyben további eljárási következményekkel is jár (például áttételre kerül sor, védőt kell kirendelni, vagy az ügyet a bíróság tanácsa elé kell utalni). Az csak viszonylag ritkán fordul elő, hogy önmagában a védelemhez való jog biztosítása érdekében hozzon egy ilyen tartalmú határozatot a bíróság, a határozat hiánya pedig a joggyakorlat tükrében nem szokott a Be. 375. § (1) bekezdésén alapuló hatályon kívül helyezést eredményezni.

41 <http://kuria-birosag.hu/hu/ejeb/dallos-zoltan-magyarorszag-elleni-ugye-2908295>

42 Be. 321. § (4) bek.

43 Be. 270. § (1) bek.

44 Be. 358. § (1) bek. f) pont

45 „A harmadfokú bírósági eljárásban a másodfokú bírósági eljárásról szóló XIV. Fejezet rendelkezéseit az e fejezetben foglalt eltérésekkel kell értelemszerűen alkalmazni.”

A határozat meghozatalának hiányát részben indokolja az, hogy amennyiben az eltérő minősítés lehetőségének a megállapítására [a Be. 321. § (4) bekezdése alapján] az ügydöntő határozat hozatalát megelőző tanácskozáson kerülne sor, akkor abból a védelem számára szinte egyértelművé válik, hogy a bíróság bűnösséget megállapító ítélet meghozatalára készül, ráadásul a vádló minősítéséhez képest adott esetben egy súlyosabb minősítésű bűncselekményre nézve. Így a bizonyítási eljárás befejezetté nyilvánítását, illetve a vádmódosításra még lehetőséget adó vádbeszédet követően, az eljárás későbbi szakaszaiban meghozott ilyen tartalmú határozat igaz, hogy elősegíti a védelem alaposabb jogi jellegű felkészülésének a lehetőségét, illetve az új minősítés lehetőségére vonatkozó álláspontjának a kifejtését, de egyúttal arra is utal, hogy a bíróság bűnösséget megalapozó tényállást fog megállapítani, csak a jogi minősítés lehet legfeljebb kérdéses, sőt, arra vonatkozóan is már kialakult a bíróság álláspontja. Ezáltal az ilyen határozat lényegében sérti a tanácskozás és szavazás titkosságára vonatkozó törvényi rendelkezést, és már az ügydöntő határozat meghozatala előtt láthatóvá teszi az eljárás résztvevői számára a bíróság érdemi álláspontját⁴⁶.

Azt gondolom ezért, hogy a tettazonosság elvére, illetve arra figyelemmel, hogy a védelemnek is a vád tárgyát képező tényeket, és nem a vád jogi álláspontját kell a jogi minősítés szempontjából - önállóan - értékelnie, vagyis neki is fel kell készülnie a vádbeszédet követően már meg nem változtatható, de a védelem számára is ismert, a vád tárgyát képező lényeges releváns tények eltérő jogi értékelésének a lehetőségére, ezért azok a törvényi rendelkezések, amelyek az *elsőfokú perbeszédet követően* előírják az eltérő minősítés lehetőségét megállapító bírói határozatok meghozatalát, nincsenek figyelemmel a vádelvre, a tettazonosság elvére, sértik a tanácskozás titkosságához fűződő érdeket, s mindezekre tekintettel részben szükségtelenek, részben pedig a törvényen belül inkoherenciát hoznak létre. Ez egyben a magyarázata is az alkalmazásuk hiányának, illetve ez okozza az EJEB által a bíróság által az ügyben alkalmazható lehetséges jogi minősítéssel kapcsolatos teljes körű és részletes tájékoztatás nyújtására vonatkozó kívánalom megvalósításának a nehézségeit.

46 Be. 256. § (6) bekezdése

A funkciómegoszlás elvéhez, illetve a vádhoz kötöttség elvéhez tartozik a váddal rendelkezés joga is, amely kizárólag a vádlót illeti meg (ebben a kérdéskörben az ügyész jogaitól részben eltérnek a pótmagánvádló és a vádló jogai). Idetartozik az ügyésznek a vádmódosításhoz (a vád megváltoztatásához és a kiterjesztéséhez fűződő) joga⁴⁷, és a vádelejtés joga⁴⁸.

Vádelejtés esetén megszűnik a bíróság eljárásának az alapja, s ez - amennyiben nincs pótmagánvádnak helye - az eljárás azonnali megszüntetéséhez kell hogy vezessen. Amennyiben a vádelejtésre a tárgyaláson kerül sor, úgy azt az ügyész indokolni köteles ugyan, ehhez azonban a bíróságnak valójában „semmi köze”. Az indokolás bármennyire is téves álláspontot tükröz, bármit, akár teljesen abszurd okot is tartalmaz, sőt, még ha el is marad, a bíróság azt nem jogosult felülbírálni (szemben pl. az 1962. évi 8. tvr. 221. § (3) bekezdésében foglaltakkal, amely szerint ha a bíróság a vádelejtést nem látja indokoltnak, az eljárást folytatja és ítéletet hoz). Bár egyes álláspontok az ügyészi téves vádelejtés lehetőségére hivatkozással ezt aggályosnak tartják⁴⁹, ez a szabályozás teljesen megfelel a funkciómegoszlás elvének, s bármely bírósági felülbírálati lehetőség annak súlyos sérelmét okozná. Csak egyet tudok érteni azzal, hogy „Ahogy a bíróságnak nem feladata a vád határainak tágítása, ugyanúgy nincs irányító jogköre abban sem, hogy az ügyész meddig tartson ki a vád képviselője mellett, s nem kutathatja a vádhatóság hibás (vagy annak vélt) elhatározásának gyökereit.”⁵⁰

A funkciómegoszlás érvényesülésének vizsgálatához alapvetően hozzátartoznak a bizonyításra vonatkozó szabályok áttekintése, vagyis hogy a bíróság eljárásának alapját képező vádnak a bizonyítása kinek és mennyiben a feladata.

47 Be. 310. §

48 Be. 311. § (1) bek.

49 Király:2003. 120-121. p.

50 Kadlót Erzsébet: A vád a vádlottak padján, Magyar jog, 2005/2. 70. p.

6. A bizonyítási teher

A Be. 4. § (1) bekezdése értelmében a vád bizonyítása a vádlót terheli (onus probandi). Ez az alapvető rendelkezés szoros összefüggésben van a funkciómegoszlás elvével, az ártatlanság vélelmével és az önvádra kötelezés tilalmával. A címzettje a vádló, ezen belül is elsősorban a közvádlóként fellépő ügyész, tekintettel arra, hogy a pótmagánvádlót valamint a magánvádlót részben eltérő jogok és kötelességek illetik meg illetve terhelik. (Vizsgálódásom elsősorban az ügyészre terjed ki.)

A bizonyítás alapkérdéseivel ugyan a Be. VII. Fejezete foglalkozik, a jogalkotó azonban a bizonyítási teher elvének jelentőségére figyelemmel azt az Alapvető rendelkezések között helyezte el.

A vádlót terhelő bizonyítási teher nem abszolút jellegű, léteznek bizonyos anyagi jogi illetve eljárásjogi kivételek. Így a bizonyítási teher megfordul, és nem a vádlónak, hanem a vádlottnak („a védelemnek”) kell bizonyítania pl. a Btk. 226-228. §-ban meghatározott bűncselekmények esetén azt, hogy a becsület csorbítására alkalmas tény valós (Btk. 229. §), kábítószeres ügyben a sikeresen befejeződött elterelést [Be. 267. § (1) bek. i) pont], a vagyoneklobzás vonatkozásában a bünszervezetben való részvétel vagy a kábítószer forgalomba hozatalának, illetve az azzal való kereskedés ideje alatt szerzett valamennyi vagyonnak a törvényes eredetét (Btk. 74. §).

Ezek közül az eljárásjogon alapuló és egy a vádlott magatartásától függően egy büntethetőséget megszüntető ok bekövetkeztére vonatkozó vádlotti bizonyítási teher léte annak jellege és bizonyíthatósága folytán indokolt. A bünszervezetben való részvétel illetve a kábítószer-kereskedelem elkövetőjének a bűncselekmény elkövetése alatt szerzett vagyonát illetően a törvény

annak bűnös eredetét vélelmezi, de megengedi az ellenkezőjének a vádlott általi bizonyítását. Ebben az esetben a bizonyítási teher megfordulását az illegális eredet hatóság általi bizonyításának szinte lehetetlenségére, illetve fordítva, a törvényes eredetnek a bizonyításban érdekelt vádlott általi bizonyításának lényegesen egyszerűbb jellegére tekintettel ugyancsak elfogadható.

Az előbbiektől eltérő az indoka a bizonyítási teher megfordulásának a becsület csorbítására alkalmas tény valóságát illetően. A rágalmazás, a becsületsértés és a kegyeletsértés tényállásszerűsége szempontjából közömbös, hogy az állított vagy híresztelt tény valós vagy valótlan. Ugyanakkor a vélemény szabadság megkövetelheti, hogy a valós, de a becsület csorbítására alkalmas tények a nyilvánosság elé tárhatók legyenek. Ilyen esetekben a valóság bizonyítása mint büntethetőséget, ezen belül mint jogellenességet kizáró ok hivatott a vélemény szabadság érvényesülését biztosítani, amelynek a tárgya csakis tényközlés lehet. A tényközlésnek nem minősülő értékítéletek esetén fogalmilag kizárt a valóság bizonyítása.

Az elrendeléséről alakszerű határozat hozatala nélkül a bíróság dönt, akár kérelemre, akár hivatalból. Döntése során a tényközlés közérdek vagy jogos magánérdek általi indokoltságát kell mérlegelnie, de közszereplő sérelmére elkövetés esetén kötelező elrendelni.

A valóság bizonyítása során nem érvényesül az ártatlanság védelmére vonatkozó eljárási alapelv és a vádlót terhelő bizonyítás elve sem (BH1999. 540., BH1998. 412.). A bizonyítás sikertelenségét pedig a terhelt viseli.

Valóság bizonyításának a becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel készítése és a becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel nyilvánosságra hozatala bűncselekmények esetén is a törvény rendelkezése értelmében helye lehet. Tekintettel azonban arra, hogy a felvétel hamissága ezen bűncselekményeknél törvényi tényállási elem, amelyet a közvadás eljárásra tekintettel az ügyésznek kell bizonyítani, ezért a valóság bizonyítása valójában fogalmilag kizárt.⁵¹

51 Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz, szerk.: Karsai Krisztina, Complex Kiadó, Budapest, 2013. a Btk. 229. §-ához

Most visszatérve a Be. 4. § (1) bekezdésében foglalt elvre, nézzük végig, hogy hogyan is alakulnak a bizonyítás konkrét szabályai a bírósági eljárás során!

A kiindulási alap tehát az, hogy a vád bizonyítása a vádlót terheli, és mivel a közvádló az ügyész, ezért neki mint az állami büntetőigény érvényesítőjének a feladata a vád tárgyának, a vádlott bűnösségének a bizonyítása. Ezen túlmenően azonban a materiális védelem keretében kötelessége, hogy nemcsak a terheltet terhelő és a büntetőjogi felelősséget súlyosító, hanem a mentő és az enyhítő körülményeket is figyelembe vegye az eljárás minden szakaszában.⁵²

Az ügyésznek már a vádiratban indítványt kell tennie arra vonatkozóan, hogy milyen bizonyítási eszközökkel kívánja a vádat bizonyítani, valamint azt, hogy az egyes bizonyítási eszközök mely cselekmény vagy részcselekmény bizonyítására szolgálna.⁵³ Amennyiben ennek nem tesz eleget, úgy a vádirat kellékhányosnak bizonyul. Ebben az esetben a bíróságnak hivatalból kötelessége intézkedni⁵⁴ a pótlás végett, amely érdekében akár fel is függesztheti az eljárást⁵⁵, s ha az ügyész a megkeresésben foglaltaknak nem tesz eleget, akkor az eljárást - anyagi jogerővel nem bíró ügyszűnettel - meg kell szüntetnie⁵⁶.

Ebben az esetben tehát a vádemelés megtörtént, az ügyész azonban a „fegyverek egyenlősége elvének” a megsértésével nem tártta sem a bíróság, sem a védelem elé, hogy milyen bizonyítékokkal kívánja a vádat bizonyítani. A bíróság pótlásra való felhívása ezen sérelem kiküszöbölésére irányul, s a felhívás eredménytelenségét a törvény megfelelően „szankcionálja”, amikor az az eljárás megszüntetésével jár. Amennyiben a bíróság nem így jár el, úgy lehetőséget teremt arra, hogy az ügyész a későbbiekben a tárgyaláson „csöpögtesse” a bizonyítékait, amelynek révén ugyan eleget tenne a bizonyítási kötelességének, de eljárása kétségtelenül sértene a hatékony védelemre felkészülés jogát, a tisztességes tárgyalás elvét.

52 Be. 28. § (1) bek.

53 Be. 217. § (3) bek. i) pont

54 1/2007. BK vélemény

55 Be. 266. § (3) bek. b) pont

56 Be. 267. § (1) bek. k) pont

Kérdésként merül fel, hogy miként értékelendő egy olyan bírósági eljárás, amelyet a bíróság azon kötelezettségének a megszegésével folytatott le, hogy az ügyészt megkereste volna a vád alátámasztására vonatkozó bizonyítási eszközök megjelölésére, vagy az ügyész nem tett eleget a felhívásának, a bíróság viszont nem szüntette meg az eljárást.

A Be. ezen eljárási szabályszegéshez nem fűz speciális jogkövetkezményt. Az eljárás megszüntetése az elsőfokú bíróságnak ebben az esetben mérlegelést nem tűrően kötelessége ugyan, azonban ezen eljárás megszüntetési ok elenyészik a tárgyalás során, s a fellebbviteli bíróság a megszüntetés hiányára mint eljárási szabálysértésnek legfeljebb csak a megállapítására szorítkozhat.⁵⁷ Fennmarad ugyanakkor relatív eljárási szabálysértésként az a tény, hogy a bíróság anélkül kezdte meg a tárgyalást, hogy a vádlott és a védő olyan vádat ismert volna meg, amelyből tájékozódhatott volna az azt alátámasztó bizonyítási eszközökről. Ez a körülmény kétségtelenül sértette a védelemhez fűződő jogukat, és elméletileg felvetheti a Be. 375. § (1) bekezdésének az alkalmazásával az eljárás megismétlésének a szükségességét. Erre azonban önmagában ezen szabálysértés miatt gyakorlatilag nem kerülhet sor. Nem lehet figyelmen kívül hagyni ugyanis azt, hogy egy tárgyalás tisztessége voltának az értékelésekor az eljárás egészét kell vizsgálni.⁵⁸ A védelem joga ugyan sérelmet szenved, amikor úgy kezdi meg a bíróság a tárgyalást, hogy a vád nem tájékoztatta a védelmet az általa felhasználni kívánt bizonyítékokról, azonban a tárgyalás során ez a sérelem az ügyész bizonyítási indítványainak előterjesztése révén szükségképpen orvoslásra kerül, azokat a védelem megismeri, és kifejtheti a velük kapcsolatos álláspontját. Mindezekre tekintettel a védelem jogának sérelme időleges, a lefolytatott bírósági eljárás pedig az eljárási szabálysértés eliminálódására tekintettel törvényes lesz.

A bíróságnak azonban nem csak a felett kell őrködnie, hogy az ügyész már a vádiratban eleget tegyen a lefolytatandó bizonyítási eljárással kapcsolatos vádlói kötelezettségének. A

57 Kapcsos kommentár 1228. o.: „A másodfokú eljárásban nem tekinthető az eljárás folytatására lényeges hatást gyakorló eljárási szabálysértésnek az, hogy az elsőfokú bíróság nem szüntette meg az eljárást a 267. § (1) bekezdésének k) pontja alapján, jóllehet ennek feltételei fennálltak.”

58 <http://kuria-birosag.hu/hu/ejeb/dallos-zoltan-magyarorszag-elleni-ugye-2908295>

tárgyalás előkészítésének a szakasza ugyanis a vád tárgyalásra való alkalmasságának vizsgálatán túl a tárgyalás minél gyorsabb, alaposabb lefolytatásának a bíróság általi előkészítését is célozza.

A Be. 75. § (1) bekezdés második mondatának első fordulata a bíróságot is kötelezi arra, hogy a bizonyítás során a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására törekedjen. Ugyanakkor a mondat második fordulata egyidejűleg felmentést is ad ezen kötelezettség alól akként, hogy abban az esetben, ha az ügyész nem indítványozza, a bíróság nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére, megvizsgálására.

A bíróság tényállás-felderítés kötelezettsége körében a törvény előírja, hogy a tárgyalás előkészítése során „A bíróság hivatalból vagy az eljárásban részt vevő személyek indítványára intézkedik aziránt, hogy a bizonyítási eszközök a tárgyaláson rendelkezésre álljanak. Ennek érdekében - határidő tűzésével, szükség esetén az eljárás felfüggesztése mellett - megkeresheti az ügyészt, továbbá pártfogó felügyelői vélemény beszerzését rendelheti el. Az ügyész megkeresése a vádirat hiányosságainak pótlására, bizonyítási eszköz felkutatására és biztosítására irányulhat.”⁵⁹

Ez az ún. intézkedés eljárási cselekmény elvégzése iránt elnevezésű jogintézmény a Be. 75. § (1) bekezdéséhez kapcsolódóan arra kötelezi a bíróságot, hogy akár hivatalból is intézkedjen - az ügyész megkeresésével - bizonyítási eszközök felkutatására és biztosítására.

A bizonyítási eszközök felkutatása (amely nem azonos a bizonyítási eszközök beszerzésével!) azonban valójában nyomozati cselekmény. Ilyenkor olyan bizonyítási eszközök felkutatásáról van szó (pl. tanúként kihallgatandó személy beazonosításáról, elérhetőségének tisztázásáról, bűnjelek felderítéséről), amely bizonyítási eszközök nem állnak rendelkezésre az iratok között, és a bíróság nem tud intézkedni ezért a beszerzésükről. Ezek a bizonyítási eszközök lehetnek olyanok, amelyek a vádat támasztják alá, és olyanok is, amelyek a védelmet. Tipikusan azonban a vádat alátámasztókról van ilyenkor szó, amelyek a bíróság szerint még szükségesek a vád megalapozottságához. Ebben az esetben a bíróság az ügyészi kompetenciát részben elvonva úgy ítéli

⁵⁹ Be. 268. § (1) bek.

meg, hogy eleve nem áll rendelkezésre elegendő bizonyíték a vádemeléshez, s azt további bizonyítékokkal erősíteni kell. Az ilyen bizonyítási eszközök felkutatására/biztosítására irányuló eljárási cselekmények egyértelműen a vád funkciójához kapcsolódnak, s ezért amikor a bíróság hivatalból(!) ezek felkutatására keresi meg az ügyészt, akkor valójában a vád alátámasztása érdekében nyomoz(tat), s ezzel az eljárása sérti a funkciómegoszlás elvét.

Ez a sérelem úgy tűnik, hogy a Be. 75. § (1) bekezdés második mondatának első fordulatóban foglaltakból fakad, amely szerint - a bíróságnak is - a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására *kell törekedni*. Kérdés, hogy ez a törekvési kötelezettség *mint célzat* mennyiben jelent a bíróság számára ún. tényállás-felderítési *kötelezettséget*, vagyis a valóságnak megfelelő tényállás, tehát az anyagi (objektív) igazság *mint eredmény* elérésére vonatkozó kötelezettséget.

Álláspontom szerint - az anyagi jogból merítve a fogalmat - ez nem materiális jellegű, nincs eredmény kötelezettség. Az olyan vegyes jellegű büntetőeljárési rendszerekben mint amilyen a magyar is - a már fentebb ismertetettek szerint - az eljárás célja az anyagi igazságnak *jogi keretek között* való feltárása. Az Alkotmánybíróság is már több határozatában⁶⁰ kifejtette, hogy az Alkotmány/Alaptörvény nem biztosít alanyi jogot az anyagi igazság érvényesülésére, a törvénysértő bírósági ítéletek kizárására. Ezek a jogállam céljai és feladatai, amelyek megvalósulása érdekében megfelelő - elsősorban eljárási garanciákat nyújtó - intézményeket kell létrehozni és az érintett alanyi jogokat garantálni. Az alkotmányos törvény tehát az anyagi igazság érvényre juttatásához szükséges - és az esetek többségében alkalmas - eljárásra ad jogot.

Mindebből következően törekedni kell ugyan az objektív igazság, a teljes és valóságos tényállás felderítésének elérésére, de csakis a jogi keretek között elérhető igazságra, a jogi keretek között felderíthető tényállásra. A jogi keretek alatt pedig az alkotmányos elveket, az eljárási alapelveket, az eljárási garanciák biztosítását kell értenünk, amelyek között a funkciómegoszlás elve kiemelkedő jelentőségű. Ezt próbálja tükrözni a Be. 75. § (1) bek. második mondatának

⁶⁰ például: 14/2002. AB hat., 49/1998. AB hat., 9/1992. AB hat.

második fordulata is, amely ügyészi indítvány hiányában nem teszi kötelezővé a bíróság számára a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzését, és megvizsgálását.

Ez a mondatrész ugyanakkor a „nem köteles” fogalmazás révén - a jogalkotói szándéknak megfelelően - a vád hivatalból való alátámasztását a bíróság számára egyúttal lehetővé teszi, amelyet a bíróság a valóságnak megfelelő tényállás tisztázására törekvési kötelezettséggel együtt akként értelmez, hogy a vád alátámasztásának a lehetősége egyben a kötelezettsége is.

Márpedig, ahogy már idéztem; „Az állami büntető igény érvényesítése az ügyész alkotmányos kötelezettsége és ennek a szakmai, hivatásbeli mulasztásból eredő elenyészése kockázatát is az ügyész viseli. A kockázat csökkentéséhez fűződő érdek semmiképp nem lehet erősebb, mint a tisztességes eljáráshoz való jog érvényesítése. Ez utóbbinak viszont alapvető feltétele az eljárásbeli funkciók tiszta elkülönítése.”⁶¹

A fentiek alapján pedig máris kénytelen vagyok levonni azon következtetést, hogy a Be. 75. § (1) bekezdés második mondatában szereplő „nem köteles” meghatározás éppen hogy nem a funkciómegoszlást biztosítja, nem a vádat alátámasztó bizonyítékok hivatalból való beszerzésétől tiltja el a bíróságot, hanem ellenkezőleg, a Be. 4. § (1) bekezdésében foglaltakhoz képest pont ez hatalmazza fel a vádlói szerep átvételének a lehetőségére, ez a felelős a bíróság általi funkcióhalmozásért, amely - mint az alábbiakban látjuk - a tárgyalás előkészítésének a szakaszától kezdődően végigvonul az egész bírósági eljáráson.

Álláspontom szerint ezért a törvénynek nem azt kellene rögzítenie, hogy a bíróság „nem köteles” hivatalból(!) a vádat alátámasztani, hanem azt, hogy „nem jogosult” arra. Csakis egy ilyen tartalmú rendelkezés felelne meg mind a Be. 1. és a 4. §-ában foglalt alapvető rendelkezéseknek, mind a jogi keretek közötti anyagi igazság elérésére törekvési célzatnak; a Be. 75. § (1) bek. második mondat első részében foglaltaknak.

61 14/2002. (III.20.) AB hat

Kérdésként merül fel ugyanakkor az is, hogy tiltott funkcióhalmozásnak minősül-e, ha a bíróság olyan bizonyítási eszköz beszerzését rendeli el vagy vizsgál meg, amelyet a védelem nem indítványozott? Álláspontom szerint nem. A védelemnek ugyanis - a vádlóval ellentétben - az ártatlanság vélelméből, az önvádra kötelezés tilalmából és a bizonyítási teher elvéből kiindulva (a fentebb jelzett kivételektől eltekintve) eleve nincs bizonyítási feladata, s így nincs is mit átvennie a bíróságnak tőle.

Nem lehet azonban figyelmen kívül hagyni azt, hogy ugyanazon bizonyítási eszközből származhat a vádat alátámasztó és a vádlott javára szóló bizonyíték egyaránt, illetve hogy a bíróság általában nem tudhatja előre, hogy milyen jellegű bizonyítékot fog tartalmazni a beszerzendő bizonyítási eszköz. A Be. 75. § (1) bekezdés második mondata ugyanakkor kizárólag az előre láthatóan és egyértelműen a vádat alátámasztó bizonyítási eszköz beszerzésének a kötelezettsége alól mentesíti a bíróságot, és a továbbiakban én is csak ezen eseteket értem a felhívott törvényhely alá tartozónak (a vádat alátámasztó bizonyítási eszköznek). Azon bizonyítási eszközök, amelyek tartalma előre nem látható, illetve „vegyes” jellegűek, nem tartoznak a törvényi mentesítés alá tartozóknak, és a bíróság külön indítvány nélkül, hivatalból, a bizonyítási teher illetve a funkciómegoszlás elvének megsértése nélkül beszerezheti és megvizsgálhatja őket.

Nézzük tovább, hogy az eljárás menetében miként érvényesül a bizonyítási teher elve illetve a feladatmegoszlás követelménye!

6.1. A tényállás-felderítési kötelezettség

A tanács elnöke a tárgyalás előkészítésének a lezárásakor megvizsgálja a vádlott és védőjének esetleges bizonyítási indítványait, megállapítja a tárgyalás határnapját, és gondoskodik a tárgyalás megtartásának előkészítéséről, az idézésekről és értesítésekről.⁶²

Az idézésben vagy az értesítésben a büntetőeljárásban részt vevő személyeket fel kell hívni arra, hogy a bizonyítási indítványaikat késedelem nélkül, a tárgyalás előtt tegyék meg. A

⁶² Be. 278. § (1) bek.

tanács elnöke intézkedik, hogy az ügy elbírálásához a bizonyítási eszközök a tárgyaláson rendelkezésre álljanak.⁶³

Ezen szabályok értelmében a tanács elnöke részben hivatalból, részben a felek indítványára - amely jogukra fel kell hívnia a figyelmüket - dönt arról, hogy mely bizonyítási eszközöket akarja a bizonyítás során felhasználni. A tárgyalás előkészítésének a végére az ügyésznek a vád alátámasztására szolgáló bizonyítási indítványait már mindenképpen meg kellett tennie (a vádiratban vagy a bíróság felhívására). Amennyiben indítvány nélkül, hivatalból dönt a tanács elnöke arról, hogy mely bizonyítási eszközökre lesz szükség a vád alátámasztására, és gondoskodik ezek rendelkezésre állásáról, úgy - a fentebb kifejtettek alapján - véleményem szerint átveszi az ügyész szerepét. Minderről pedig a védelem legfeljebb az iratok tanulmányozása esetén szerez tudomást, míg a vádnak a vádiratban tett bizonyítási indítványáról már a vádirat közzlése folytán, amelyre van lehetősége reagálni is.

A terhelő illetve mentő jellegű bizonyítási eszközök beszerzése azonban történhet akár hivatalból, akár ügyészi vagy védelmi indítványra is.

A tárgyaláson az ügyész jelenléti kötelezettsége és a védelem jelenléti joga/kötelezettsége folytán a bizonyítási indítványokról és azok bíróság általi elbírálásáról valamennyi ügyfél tudomást szerez(het), és azokra észrevételeket tehet⁶⁴. A törvény a védelem egyensúlyi helyzetbe hozása érdekében ajánló jellegű szabályt is tartalmaz, amely szerint az ügyész által indítványozott bizonyítás rendszerint megelőzi a vádlott és a védő által indítványozott bizonyítás felvételét.⁶⁵ A bíróság, pontosabban a tanács elnöke az azonban, aki eldönti, hogy - azon túlmenően, hogy a bizonyítási eljárásnak a vádlott kihallgatásával kell kezdődnie - mely bizonyítás felvétele és milyen sorrendben történjen.⁶⁶ A bíróság azon túl, hogy elbírálja a bizonyítási indítványokat, hivatalból, indítvány nélkül is jogosult bármely, akár a vádat alátámasztó, akár azt

⁶³ Be. 279. § (2) bek.

⁶⁴ Be. 285. § (1) bek.

⁶⁵ Be. 285. § (4) bek.

⁶⁶ Be. 285. § (2) bek., 286. § (1) bek.

gyengítő bizonyítás felvételére. Ez a joga pedig megilleti nem csak a tárgyaláson, hanem azon kívül is, amely utóbbi esetben a szakértő kirendelése kivételével⁶⁷ a bizonyítás elrendeléséről nem is kell tájékoztatni a feleket, s így azok nem is tudnak arra felkészülni.

A 1/2007. BK vélemény kiemeli, hogy a bíróság az ügyészt nem hívhatja fel a vádat alátámasztó bizonyítási indítvány előterjesztésére, mert ezzel vádlói funkciót gyakorolna. Ugyanakkor megengedi, hogy ilyen bizonyítási eszközt indítvány nélkül, hivatalból szerezzon be a bíróság. Álláspontom szerint egy indítványra való felhívás jogához képest a bizonyítási eszköz tényleges beszerzéséről való döntés joga mindenképpen többlet jogosítványt jelent. Márpedig a kevesebb tiltásának a több tilalmát is jelentenie kellene! Ha az ügyész felhívása vádlói funkció gyakorlását jelenti, akkor a vád alátámasztását célzó bizonyítás kiegészítésének ügyészi indítvány nélkül történő elrendelése még inkább az, s ez egyértelműen sérti a feladatmegosztás elvét.

Ezt a sérelmet pedig csak tovább fokozza az, ha arról - a tárgyaláson kívül való elrendelése folytán - a védelem nem is értesül, s így nem tud időben felkészülni a hatékony védekezésre.

Azt gondolom, hogy nem csak a szakértői kirendelésről, hanem valamennyi további bizonyítás felvételét elrendelő döntésről, de annak tárgyaláson kívüli elutasításáról is értesíteni kellene az ügyfeleket. Ennek hiányában sem az ügyész, sem a védelem nincs tisztában azzal, hogy a következő tárgyaláson milyen bizonyítás felvételére fog sor kerülni, s ezáltal a bíróság eljárása nem átlátható, nem kiszámítható. Márpedig „Az eljárás bírósági szakaszában a vádrendszerű és kontradiktórius eljárás lényegéből fakadó követelmény, hogy az Alkotmány szerint az igazságszolgáltatás monopóliumával rendelkező bíróság és a közvádlói hatalmat kizárólagosan birtokló ügyészség hatásköre, tevékenysége, mozgástere egyaránt átlátható, kiszámítható legyen... Kétségtelen tény, hogy az ügyész közvádlói monopóliuma járhat olyan hátrányos következményekkel (pl. a vádemelés elmulasztása, vagy indokolatlan vádelejtés), amelyek a sértettek érdekeit hátrányosan befolyásolhatják. Az ilyen hibák elhárításának és hiányosságok kiküszöbölésének módja a jogalkotó által létrehozott vádkorrekatívumok rendszere útján lehetséges (pl. a Be. által ismét

⁶⁷ Be. 102. § (3) bek.

bevezetett pótmagánvád). A közvádoló oldalán jelentkező vétkes vagy vétlen mulasztások, esetleges szakmai hibák kiküszöbölésére szolgáló korrektívumok azonban semmiképpen sem eredményezhetik a vád és az ítélkezés eljárási funkcióinak összemosását.”⁶⁸

Az a bírói gyakorlat⁶⁹, amely az anyagi igazság elérése érdekében túlzott aktivitást tanúsítva a vád alátámasztásával hivatalból próbálkozik, ezáltal *az ügyészi tétlenséget elfogadja és azt egyben legalizálja*, az átveszi a vádlói feladatokat, és megsérti az átláthatóság, kiszámíthatóság követelményét. A védelem valójában már nem is a vád ellen küzd, hanem a számára kiszámíthatatlan és adott esetben láthatatlan bírósági eljárás ellen. Az ügyésznek egy ilyen eljárásban elegendő vádat emelnie, majd hátradólhat a székében, s a legközelebbi aktivitása csak a - kötelezően tartandó - vádbeszéd megtartása lesz.

A vádképviselőtű bírósági eljárás végeredménye pedig az, hogy a bíróság az ügydöntő határozatában már nem is arról ad számot, hogy a vádlónak sikerült-e eleget tennie a bizonyítási kötelezettségének, hanem arról, hogy ő maga megtett-e mindent a vád alátámasztására. Egy bizonyítottság hiányában történő felmentés nem a vád kudarcaként jelenik meg, hanem a bíróság erőfeszítéseinek hiábavalóságaként, amelynek folytán nem értelmezhető az, hogy a vád bizonyítása a vádlót „terheli”.

Az ügyész feladata nem csak a vádemelésig tart azzal, hogy utána már a bíróságra hárul a bizonyítás. A vádképviselő nemcsak joga, hanem kötelessége is az ügyésznek. A bíróság feladata pedig az igazságszolgáltatás, amelybe nem tartozik bele a vádképviselő. A bíróságnak az anyagi igazság felderítése érdekében nem „önjáróként” kell eljárnia, hanem a vád keretei között, amelybe a vád által szorgalmazott bizonyítást is bele kell érteni. Egyébként értelemét veszti a Be. 4. § (1) bekezdése.

68 14/2002. AB hat.

69 pl.: ÍH2013. 133.

Figyelemmel arra, hogy az elsőfokú bíróság a tényállás-megállapító bíróság, ezért a váddal rendelkezés joga és a vád bizonyítási kötelezettsége is erre a szakaszra esik. Arra nincs lehetőség, hogy az ügyész bizonyítékokat „tartalékoljon” egy esetleges másodfokú eljárásra, vagy egy megismételt eljárásra⁷⁰. A Be. 323. § (3) bekezdése csak arra ad lehetőséget, hogy a fellebbezésben olyan új tényt is lehet állítani és olyan új bizonyítékra is lehet hivatkozni, amelyről a fellebbező a határozat kihirdetése után szerzett tudomást. Ha a határozat kihirdetése előtt a fellebbező a tényről vagy bizonyítékról már tudomással bírt, az első fokú eljárásban van módja bizonyítási indítványát előterjeszteni.⁷¹ Ezen túlmenően olyan bizonyítást lehet indítványozni, amelyet az első fokon eljáró bíróság mellőzött. A másodfokú eljárás tárgya ugyanis már nem a vád, hanem az elsőfokú ítélet, ahol bizonyításra már csak szigorú feltételek esetén kerülhet sor.⁷²

Ezek között találjuk ugyanakkor a tényállás felderítetlenségét is, amely adott esetben az ítélet hatályon kívül helyezését és az elsőfokú bíróság új eljárásra utasítását is eredményezheti.⁷³

Kérdésként merül fel, hogy mely felderítetlenség róható az elsőfokú bíróság terhére, amely egy másodfokú eljárásban bizonyítás felvételét, vagy megismételt eljárásra kötelezést kell hogy eredményezzen?

Abban az esetben, ha a kiinduló pontunk csak(!) az, hogy „...a bíróság feladata az igazságszolgáltatás, és ennek során az igazság elérésére kell törekednie, ebből következik, hogy a törvényes feltételek és korlátok között köteles mindaddig folytatni az eljárást, amíg döntenem tud a vádlott büntetőjogi felelősségéről, illetve valamely büntetőeljárási akadály fennállásáról.”⁷⁴, és a Be. 75. § (1) bek. második mondat első részében foglalt hiánytalan, a valóságnak megfelelő

⁷⁰ „A bizonyítási indítványok előterjesztésére a bizonyítási eljárás befejezetté nyilvánításáig van lehetősége az ügyésznek...A másodfokú perbeszédben a tényállás megalapozatlanságára hivatkozással előterjesztett hatályon kívül helyezésre irányuló indítványa...nem pótolja a bizonyítási eljárás során előterjeszthető bizonyítási indítványt... A bizonyítási indítványok előterjesztésének szükségességéről is önállóan dönt az ügyész, annak adott esetben szükséges voltára a bíróság a Be. 1. §-a értelmében a funkciómegosztás elvéből kifolyólag még csak fel sem hívhatja a figyelmét, s mindezekből következően a vád bizonyítottsága mértékének a kockázata az ügyészt terheli.” ÍH2013. 94.

⁷¹ 2006. évi LI. törvény indokolása

⁷² Be. 353. § (1) bek.

⁷³ Be. 376. § (1) bek.

⁷⁴ Complex kommentár: A Be. 6. §-ához

tényállás elérésére törekvés cél, akkor a másodfokú bíróságnak - a Be. 353. § (4) bekezdésében foglalt törvényi kivételektől⁷⁵ eltekintve - kötelessége vagy maga kiküszöbölni az általa észlelt felderítetlenséget, vagy erre az ítélet hatályon kívül helyezése mellett az elsőfokú bíróságot utasítani.

A bírói gyakorlatban ez egy széles körben elterjedt másodfokú szemlélet. Ennek elvi alapját a Be. 75. § (1) bekezdés második mondat második fordulatának a törvényen való következetes véghezvitelének hiányára hivatkozás képezi: „Sajátos hibája a Be.-nek, hogy ezen, a bizonyításra vonatkozó alapelvi rendelkezés esetleges következményeit a másodfokú eljárásban, így különösen a megalapozatlanság vizsgálata körében nem szabályozza. A törvény ugyanis nem ad egyértelmű lehetőséget a másodfokú bíróság számára, hogy arra figyelemmel ne állapítsa meg az ítéleti tényállás felderítetlenségét, hogy az arra vonatkozó bizonyítási eszközök beszerzését az ügyész nem indítványozta. Egyértelmű rendelkezés hiányában ilyenkor - lényegében az alapvető jogalkotói akarattal ellentétesen - a másodfokú bíróságnak kötelessége észlelni a tényállás megalapozatlanságát, azaz felderítetlenségét. Ez alól egyértelmű jogszabályi rendelkezés, vagy magas szintű és a bíróságokra nem kötelező iránymutatás adhat felmentést.”⁷⁶

Kétségtelen és sajnálatos körülmény, hogy a Be. valóban nem foglalkozik a fellebbviteli eljárások szabályai között a vádat alátámasztó bizonyítékok beszerzésének kötelezettsége alóli törvényi mentesítés következményeivel. Ez a hiányosság azonban a bizonyítási teher (és az eljárási feladatok megoszlása) alapelvének az egész bírósági eljárásra kiterjedő jellegének továbbá a Be. 75. § (1) bekezdésében foglalt bizonyítási szabály általános jellegének a figyelembe vételével kiküszöbölhető, és ki is küszöbölendő. Ezek a normák ugyanis a fellebbviteli eljárásokra is vonatkoznak, nem lehet őket figyelmen kívül hagyni.

⁷⁵ „A másodfokú bíróság mellőzi a bizonyítás felvételét olyan tényre nézve, amely a bűnösség megállapítását, a felmentést, az eljárás megszüntetését, a bűncselekmény minősítését, a büntetés kiszabását, illetve az intézkedés alkalmazását nem befolyásolta.”

⁷⁶ Complex Jogtár: A Be. 351. §-ához

Az 1/2007. BK vélemény maga is kiemeli, hogy a Be. 75. § (1) bekezdésének rendelkezéséből nem csak az következik, hogy a bíróság nem köteles a vádló indítványának a hiányában terhelő bizonyítékot beszerezni, hanem az is, hogy erre *nem is kötelezhető, tőle ez nem is kérhető számon*. Ez pedig egy olyan egyértelmű iránymutatás a fellebbvitel során eljáró bíróságok számára, amellyel magam is egyetérték, miként az alábbiakkal is:

„A vádat alátámasztó bizonyítási eszköz beszerzésének és megvizsgálásának elmaradása nem eredményezheti, hogy utóbb a másod- vagy harmadfokon eljáró bíróság a tényállást ez okból megalapozatlannak tekintse. Az elsőfokú bíróság akkor jár el helyesen, ha az ügydöntő határozatban kifejezetten utal arra, hogy valamely bizonyítási eszköz beszerzését a 75. § most tárgyalt rendelkezése alapján mellőzte. Ebben az esetben a másodfokú bíróság nem értékelheti felderítetlenségi okként [Be. 351. § (2) bek. a) pont] azt, hogy a tényállás azért nincs felderítve, mert az elsőfokú bíróság a vádat alátámasztó bizonyítási eszközt nem szerezte be.”⁷⁷

Ezt csak annyiban kívánok kiegészíteni, hogy ilyen hivatkozást nem mindig tud az elsőfokú bíróság tenni, hiszen nem feltétlenül láthatja előre, hogy mely, a vádat alátámasztó bizonyítási eszköz beszerzését fogja a fellebbviteli bíróság hiányolni. Az utalás hiánya azonban nyilvánvalóan nem eredményezheti a Be. 75. § (1) bekezdésének az eltérő értelmezését vagy figyelmen kívül hagyását, és a tényállás bíróságnak felróható megalapozatlannak tekintését.

A fentebb írtak természetesen megfelelően irányadók a harmadfokú eljárásra is.

Mindez azt jelenti, hogy sem másodfokon, sem harmadfokon nem alapozhat meg a vád hivatalból való felderítési hiányossága megalapozatlansági ok megállapítását és bizonyítás felvételét, illetve hatályon kívül helyezést.⁷⁸ Az ettől eltérő értelmezése a törvénynek nem csak „az alapvető jogalkotói akarattal”, hanem a Be. alapvető rendelkezéseivel - köztük a funkciómegoszlás elvével - és a bizonyítás általános szabályaival is egyértelműen ellentétes.

⁷⁷ Kapcsos kommentár, 461. o.

⁷⁸ ÍH2013. 94.

7. Összegzés

Az eljárási feladatok megoszlása elvének jelentőségét jól fejezi ki, hogy a Be. 1.§-ában nyert megfogalmazást. Tényleges megvalósulása azonban a részletszabályoktól függ. Azt nyugodtan kijelenthetjük, hogy alapvetően érvényesül a funkciómegoszlás az eljárási törvényünkben és a jogalkalmazói gyakorlatban is. Ugyanakkor több olyan a dolgozatomban felvetett kérdéskör is van, amelynek vizsgálata azt mutatja, hogy a bíró még mindig átvesz bizonyos vádfunkciókat, mert az ügyészi tétlenség miatt vagy az anyagi igazság elérésének célzata folytán arra kényszerítve érzi magát. Erre az eljárási törvénynek a feladatmegosztás elvének nem kellő következetességgel végigvitt szabályozása, a valóságnak megfelelő tényállás-felderítési kötelezettség szentségének öröklődő bírói szemlélete lehetőséget is teremt. Mindez azonban olyan szereptévesztést okoz, amely több másik alapelv sérelmével, az ügyész elkényelmesedésével, a nyomozati hiányosságoknak a bírósági eljárásra terhelésével, ezáltal a bírósági szakasz elhúzódásával és költségesebbé tételével, a védelem jogainak sérelmével, összességében a tisztességes eljáráshoz való jog csorbulásával jár.

Minderre megoldást az Alkotmánybíróság határozatban kifejtett álláspontjának; az eljárásbeli funkciók tiszta elkülönítése követelményének⁷⁹ a büntetőeljárás törvényben való határozott és egyértelmű megvalósítása, illetve a bírói szemlélet ezen mederbe történő terelése jelenthet.

79 14/2002. (III.20.) AB hat.

Irodalomjegyzék

1. Király Tibor: Büntetőeljárás jog, Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
2. Cséka Ervin - Fantoly Zsanett - Károlyi Judit - Lőrinczy György - Vida Mihály:
A büntetőeljárás jog alapvonalai I., Bába Kiadó, Szeged, 2006.
3. Fantoly Zsanett - Gácsi Anett Erzsébet: Eljárás büntetőjog Statikus rész, Iurisperitus Bt., Szeged, 2013.
4. Fantoly Zsanett: A büntető eljárási (tárgyalási) rendszerek és a büntetőeljárás korszerűsítése, Acta Juridica et Politica, Szeged, 2008.
5. Majoros Tímea: A törvényes vád problematikája, Budapest, 2008.
[www. jogiforum.hu/publikaciok/362](http://www.jogiforum.hu/publikaciok/362).
6. Büntetőeljárásjog Kommentár a gyakorlat számára, szerk.: Dr. Belegi József,
HVG-ORAC, Budapest, 2014.
7. Kadlót Erzsébet: A vád a vádlottak padján, Magyar jog, 2005/2.
8. Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz, szerk.: Karsai Krisztina, Complex Kiadó, Budapest, 2013.
9. Bodor Tibor - Csák Zsolt - Szepesei Erzsébet - Somogyi Gábor - Szokolai Gábor - Varga Zoltán: Nagykomentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez, Complex Jogtár.